

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠTOJO MOKSLO ĮSTATYMO 47 STRAIPSNIO (2006 M. LIEPOS 18 D. REDAKCIJA) 4 DALIES (2003 M. BALANDŽIO 22 D. REDAKCIJA), 5 DALIES (2005 M. BIRŽELIO 30 D. REDAKCIJA), 57 STRAIPSNIO (2006 M. LIEPOS 18 D. REDAKCIJA), 58 STRAIPSNIO (2005 M. BIRŽELIO 30 D. REDAKCIJA) 3 DALIES (2003 M. BALANDŽIO 22 D. REDAKCIJA), 4 DALIES (2005 M. BIRŽELIO 30 D. REDAKCIJA), 60 STRAIPSNIO 1 DALIES (2003 M. BALANDŽIO 22 D. REDAKCIJA), 61 STRAIPSNIO 1 DALIES (2003 M. BALANDŽIO 22 D. REDAKCIJA) ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI, TAIP PAT DĖL BYLOS DALIES PAGAL PAREIŠKĖJO – LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTO 2007 M. SPALIO 22 D. DEKRETE NR. 1K-1138 „DĖL KREIPIMOSI Į LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINĮ TEISMĄ“ IŠDĖSTYTĄ PRAŠYMĄ IŠTIRTI, AR LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS 2004 M. SPALIO 11 D. NUTARIMU NR. 1272 „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS BIUDŽETO LĖŠŲ POREIKIO NUSTATYMO IR JŲ SKYRIMO MOKSLO IR STUDIJŲ INSTITUCIJOMS METODIKOS PATVIRTINIMO“ (2006 M. SPALIO 5 D. REDAKCIJA) PATVIRTINTOS LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS BIUDŽETO LĖŠŲ POREIKIO NUSTATYMO IR JŲ SKYRIMO MOKSLO IR STUDIJŲ INSTITUCIJOMS METODIKOS (2006 M. SPALIO 5 D. REDAKCIJA) 3, 14 PUNKTAI NEPRIĖŠTARAUJA LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS 40 STRAIPSNIO 3 DALIAI, 41 STRAIPSNIO 3 DALIAI, NUTRAUKIMO

2008 m. kovo 20 d.

Vilnius

Armano Abramavičiaus, Tomos Birmontienės, Egidijaus Kūrio, Kęstučio Lapinsko, Zenono Namavičiaus, Ramutės Ruškytės, Vytauto Sinkevičiaus, Stasio Stačioko, Romualdo Kęstučio Urbaičio,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Prezidento atstovėms Respublikos Prezidento patarėjoms Aušrai Rauličkytei ir Mildai Vainiutei (atstovaujančioms pareiškėjui – Lietuvos Respublikos Prezidentui bylos dalyje pagal šio pareiškėjo prašymą Nr. 1B-36/2007),

dalyvaujant pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės atstovui Seimo nariui Gintarui Steponavičiui (atstovaujančiam pareiškėjui – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupei bylos dalyje pagal šio pareiškėjo prašymą Nr. 1B-37/2007),

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovui Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Teisės skyriaus vedėjui Tomui Daukantui (atstovaujančiam suinteresuotam asmeniui – Lietuvos Respublikos Vyriausybei bylos dalyje pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Prezidento prašymą Nr. 1B-36/2007),

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovui Seimo Pirmininko pavaduotojui Vydui Gedvilui (atstovaujančiam suinteresuotam asmeniui – Lietuvos Respublikos Seimui bylos dalyje pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą Nr. 1B-37/2007),

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2008 m. kovo 15 d. išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 28/07-29/07 pagal:

1) pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Prezidento 2007 m. spalio 22 d. dekretu Nr. 1K-1138 „Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą“ išdėstyta prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimu Nr. 1272 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos patvirtinimo“ (2006 m. spalio 5 d. redakcija) patvirtintos Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos 3, 14 punktai neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai (prašymas Nr. 1B-36/2007);

2) pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės, susidedančios iš Gintaro Steponavičiaus, Petro Auštrevičiaus, Kęstučio Glavecko, Eligijaus Masiulio, Vytauto Grubliausko, Dalios Teišerskytės, Algio Kašėtos, Audriaus Endzino, Raimundo Palaičio, Jono Čekuolio, Algirdo Monkevičiaus, Vaclovo Karbauskio, Nijolės Steiblienės, Alvydo Sadecko, Henriko Žukausko, Vaclavo Stankevičiaus, Algio Čapliko, Andriaus Kubiliaus, Jurgio Razmos, Vilijos Aleknaitės Abramikienės, Vincės Vaidevutės Margevičienės, Vidos Marijos Čigriejienės, Rasos Juknevičienės,

Juliaus Dautarto, Audroniaus Ažubalio, Egidijaus Vareikio, Sauliaus Pečeliūno, Edmundo Pupinio, Donato Jankausko, Rimanto Dagio, prašymą ištirti: ar Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 47 straipsnio 4 dalis, 58 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, 46 straipsnio 5 daliai; ar Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 47 straipsnio 5 dalis, 61 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, 46 straipsnio 5 daliai; ar Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas, *inter alia* šio įstatymo 57 straipsnis, ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nėra nustatyti valstybės biudžeto lėšų paskirstymo aukštosioms mokykloms principai, o juos nustatyti pavesta Lietuvos Respublikos Vyriausybei, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, valdžių padalijimo principams; ar Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 58 straipsnio 3, 4, 6 dalys neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 46 straipsnio 4 daliai (prašymas Nr. 1B-37/2007).

Konstitucinio Teismo 2007 m. lapkričio 14 d. sprendimu „Dėl prašymų sujungimo į vieną bylą“ pareiškėjo – Respublikos Prezidento prašymas Nr. 1B-36/2007 (byla Nr. 28/07) ir pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymas Nr. 1B-37/2007 (byla Nr. 29/07) buvo sujungti į vieną bylą ir jai suteiktas numeris 28/07-29/07.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

1. Pareiškėjas – Respublikos Prezidentas 2007 m. spalio 22 d. išleido dekretą Nr. 1K-1138 „Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą“ (toliau – ir Respublikos Prezidento 2007 m. spalio 22 d. dekretas Nr. 1K-1138), kuriame išdėstytas prašymas Konstituciniam Teismui ištirti, ar Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimu Nr. 1272 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos patvirtinimo“ (2006 m. spalio 5 d. redakcija; toliau – ir Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimas Nr. 1272) patvirtintos Valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos (toliau – ir Metodika) 3, 14 punktai neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai. Šis pareiškėjo – Respublikos Prezidento prašymas Konstituciniame Teisme gautas 2007 m. spalio 22 d. Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 23 d. sprendimu „Dėl pareiškėjo prašymo priėmimo“ priėmė šį pareiškėjo – Respublikos Prezidento prašymą. Konstitucinio Teismo pirmininko pranešimas apie pareiškėjo – Respublikos Prezidento prašymo priėmimą „Valstybės žiniuose“ oficialiai buvo paskelbtas 2007 m. spalio 25 d. Pagal Konstitucijos 106 straipsnio 4 dalį, Konstitucinio Teismo įstatymo 26 straipsnio 2 dalį nuo tos

dienos iki bus paskelbtas Konstitucinio Teismo nutarimas šioje konstitucinės justicijos byloje Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimu Nr. 1272 (2006 m. spalio 5 d. redakcija) patvirtintos Metodikos 3, 14 punktų galiojimas yra sustabdytas.

2. Pareiškėjas – Seimo narių grupė kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti: ar Aukštojo mokslo įstatymo (toliau – ir Įstatymas) 47 straipsnio 4 dalis, 58 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, 46 straipsnio 5 daliai; ar Aukštojo mokslo įstatymo 47 straipsnio 5 dalis, 61 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, 46 straipsnio 5 daliai; ar Aukštojo mokslo įstatymas, *inter alia* šio įstatymo 57 straipsnis, ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nėra nustatyti valstybės biudžeto lėšų paskirstymo aukštosioms mokykloms principai, o juos nustatyti pavesta Vyriausybei, neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, valdžių padalijimo principams; ar Aukštojo mokslo įstatymo 58 straipsnio 3, 4, 6 dalys neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 46 straipsnio 4 daliai. Šis pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymas Konstituciniame Teisme gautas 2007 m. lapkričio 5 d.

II

1. Pareiškėjo – Respublikos Prezidento prašymas grindžiamas šiais argumentais.

1.1. Konstitucijos nuostata, įtvirtinanti gerai besimokančių piliečių teisę nemokamai įgyti aukštąjį išsilavinimą, įpareigoja valstybę nustatyti aiškius kriterijus ir tvarką, pagal kuriuos būtų skiriamos lėšos, būtinos tam, kad gerai besimokantys piliečiai įgytų aukštąjį išsilavinimą, taip pat garantuoti, kad lėšų būtų skiriama tiek, kiek „realiai būtina“ aukštajam išsilavinimui įgyti. Kadangi, kaip teigia pareiškėjas – Respublikos Prezidentas, į aukštąsias mokyklas priimamų visiškai ar iš dalies valstybės biudžeto lėšomis finansuojamų studentų skaičių nustato Vyriausybė, o studijų institucijoms skiriamos lėšos yra apskaičiuojamos remiantis vieno studento studijų kaina, pareiškėjo nuomone, valstybės biudžete aukštosioms mokykloms turi būti numatyta skirti būtent tiek lėšų, kiek reikia Vyriausybės nustatyto skaičiaus priimamų visiškai ir iš dalies valstybės biudžeto lėšomis finansuojamų studentų studijoms apmokėti. Tačiau toks reikalavimas nėra įtvirtintas Metodikos 14 punkte, užtat jame yra įtvirtintas principas, kad valstybės biudžeto lėšos tarp aukštųjų mokyklų paskirstomos proporcingai pagal Metodiką apskaičiuotam lėšų poreikiui; dėl to studijų institucijoms iš valstybės biudžeto gali būti skiriama mažiau lėšų, negu būtina Vyriausybės nustatyto skaičiaus priimamų visiškai ir iš dalies valstybės biudžeto lėšomis finansuojamų studentų studijoms apmokėti. Toks teisinis reguliavimas, pareiškėjo manymu, pažeidžia Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą gerai besimokančių piliečių konstitucinę teisę įgyti aukštąjį išsilavinimą nemokamai, yra nevykdoma valstybės konstitucinė pareiga skirti valstybinėms aukštosioms mokykloms tiek lėšų, kiek būtina nemokamam aukštajam mokslui jose gerai besimokantiems piliečiams garantuoti; pareiškėjo manymu, nustačius tokį teisinį reguliavimą yra pažeidžiama

Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomija.

1.2. Pareiškėjo – Respublikos Prezidento teigimu, Metodikos 3 punkte nustatytų studijoms skiriamų lėšų apskaičiavimo kriterijų nepakanka tam, kad apskaičiuojant atskiroms studijų institucijoms skiriamas lėšas būtų galima atsižvelgti į tai, kaip atitinkamose studijų institucijose yra užtikrinamas nustatytų mokymo standartų laikymasis, ir į tai, kiek mokymo ir dėstymo jose turinys ir lygis atitinka valstybės pripažįstamą kvalifikaciją; nustatyti kriterijai neleidžia studijų institucijų vykdomoms programoms finansuoti reikalingų lėšų dydžio diferencijuoti pagal studijų kokybės lygį, o tai iš esmės iškreipia Konstitucijoje įtvirtintą gerai besimokančių piliečių teisę įgyti aukštąjį išsilavinimą, pažeidžia aukštųjų mokyklų autonomijos teisę.

2. Pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymas grindžiamas šiais argumentais.

2.1. Įstatymo 47 straipsnio 4 dalyje yra įtvirtinta Vyriausybės teisė nustatyti bendrą maksimaliai leistiną priimamų į aukštąsias mokyklas studentų skaičių. Pareiškėjo – Seimo narių grupės nuomone, tai valstybinėms aukštosioms mokykloms kliudo priimti studijuoti asmenis, siekiančius įgyti aukštąjį išsilavinimą ne valstybės lėšomis, o tai prieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai, pagal kurią (kaip išaiškinta Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarime) negali būti nustatyta tokio teisinio reguliavimo, kuriuo valstybinei aukštajai mokyklai būtų kliudoma ar apskritai draudžiama priimti studijuoti asmenis, siekiančius įgyti aukštąjį išsilavinimą ne valstybės lėšomis, jeigu valstybinė aukštoji mokykla turi tokias galimybes. Be jokio pagrįsto visuomenės intereso ribojant valstybinių aukštųjų mokyklų veiklą yra pažeidžiama aukštųjų mokyklų autonomijos teisė, nepagrįstai ribojamas vartotojų interesas savo lėšomis įgyti aukštąjį išsilavinimą.

2.2. Įstatymo 47 straipsnio 5 dalyje, 61 straipsnio 1 dalyje nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad asmenys, išskyrus nurodytuosius šiose dalyse, sutinkantys mokėti visą kainą už savo studijas, negali būti priimami į valstybines aukštąsias mokyklas studijuoti savo lėšomis. Pareiškėjo – Seimo narių grupės nuomone, toks apribojimas prieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai, pagal kurią, kaip minėta, negali būti nustatyta tokio teisinio reguliavimo, kuriuo valstybinei aukštajai mokyklai būtų kliudoma ar apskritai draudžiama priimti studijuoti asmenis, siekiančius įgyti aukštąjį išsilavinimą ne valstybės lėšomis, jeigu valstybinė aukštoji mokykla turi tokias galimybes. Be to, pasak pareiškėjo, dėl tokio teisinio reguliavimo nėra galimybės studijuoti pagal pirmosios pakopos dieninių studijų programą, jei tai yra pirmosios ir vienintelės studijos, už kurias mokama visa kaina, nors tokią galimybę turi asmenys, studijuojantys pagal tos pačios arba žemesnės pakopos studijų, kurias jie yra baigę valstybinėje aukštojoje mokykloje, programą, ne daugiau kaip už pusę baigtos studijų programos kreditų mokėję visą studijų kainą (Įstatymo 61 straipsnio 1 dalies 1 punktas), taip pat asmenys, vienu metu studijuojantys pagal dvi ar daugiau tos pačios pakopos studijų programas, jeigu jų studijos pagal bent vieną iš šių studijų programų yra

visiškai arba iš dalies apmokamos valstybės biudžeto lėšomis (Įstatymo 61 straipsnio 1 dalies 2 punktą); tai, kad nepagrįstai nustatytos skirtingos galimybės savo lėšomis įgyti aukštąjį išsilavinimą, atsižvelgiant į anksčiau įgytą ar tuo pat metu įgyjamą kitokį išsilavinimą, pažeidžia Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintą asmenų lygybės principą.

2.3. Pareiškėjo – Seimo narių grupės teigimu, Įstatymo 57 straipsnyje įtvirtinus Vyriausybės teisę tvirtinti Metodiką ir paminėjus kelias jos sudedamąsias dalis, liko neapibrėžtos principinės taisyklės, kuriomis remiantis paskirstomos lėšos valstybinėms aukštosioms mokykloms; Vyriausybei palikta beveik visiška laisvė nustatyti principus, kuriais vadovaujantis paskirstomos lėšos joms. Tačiau aukštasis mokslas – tai konstitucinis institutas, be to, Konstitucija garantuoja aukštųjų mokyklų autonomijos teisę; aukštųjų mokyklų valstybinio finansavimo taisyklės nustatant ne įstatymais yra paliekama per daug neapibrėžtumo, didinančio aukštųjų mokyklų priklausomumą nuo valdžios institucijų ir konjunktūrinių sprendimų. Todėl (be kita ko, paisant konstitucinių teisinės valstybės, valdžių padalijimo principų, teisės aktų hierarchijos taisyklių) lėšų paskirstymo valstybinėms aukštosioms mokykloms principai turėtų būti nustatyti ne poįstatyminiuose teisės aktuose, bet įstatyme; poįstatyminiuose teisės aktuose turėtų būti tik detalizuota įstatymų nuostatos ir jų įgyvendinimo tvarka.

2.4. Pagal Įstatymo 58 straipsnio 4 dalį studijų kaina piliečiams negali būti didesnė nei studijų išlaidos. Pareiškėjo – Seimo narių grupės nuomone, šitaip valstybė ėmėsi reguliuoti ne tik gerai besimokančių studentų studijoms reikalingų lėšų skyrimą, bet ir savo lėšomis studijuojančių studentų studijų finansavimą. Tai pažeidžia Konstitucijos 40 straipsnyje aukštosioms mokykloms garantuotą autonomijos teisę, nes šių mokyklų autonomijos ribojimas turėtų būti pagrįstas aiškiais visuomeninio naudingumo, būtinumo argumentais, o pakankamų argumentų, pagrindžiančių valstybinių aukštųjų mokyklų galimybių teikti studijų paslaugas ir užsidirbti papildomų pajamų bei galimybių teikti aukštesnio lygio ir dėl to brangesnes studijas ribojimą, nėra. Valstybinių aukštųjų mokyklų teisės savarankiškai nustatyti studijų kainą, už kurią apsimokėtų teikti studijų paslaugas, sumažina ar net panaikina galimybes ir paskatas joms teikti mokamas studijų paslaugas ir pažeidžia Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalį, taip pat 46 straipsnio 5 dalį, pagal kurią valstybė turi pareigą ginti vartotojų interesus.

2.5. Įstatymo 58 straipsnio 3, 4, 6 dalyse įtvirtinta skirtinga studijų aukštosiose mokyklose kainos nustatymo tvarka: valstybinėse aukštosiose mokyklose ji nustatoma pagal centralizuotas taisykles, o nevalstybinėse – laisvu susitarimu. Pareiškėjo – Seimo narių grupės nuomone, tai apriboja valstybinių aukštųjų mokyklų galimybes lygiomis sąlygomis konkuruoti su nevalstybinėmis aukštosiomis mokyklomis dėl asmenų, pasirengusių už studijas mokėti visą kainą, ir pažeidžia Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą visų asmenų lygybės principą, 46 straipsnio 4 dalyje įtvirtintą sąžiningos konkurencijos laisvės principą.

III

1. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Vyriausybės atstovo T. Daukanto rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad Metodikos 3, 14 punktai neprieštarauja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens – Vyriausybės atstovo pozicija grindžiama šiais argumentais.

1.1. Įstatyme yra įtvirtinta Vyriausybės pareiga patvirtinti Metodiką ir nurodyta, kokios lėšos turi būti joje numatytos. Metodika leidžia tinkamai apskaičiuoti lėšų, kurios turi būti skiriamos aukštosioms mokykloms, poreikį ir nustatyti principus, kuriais vadovaujantis, atsižvelgiant į valstybės finansines galimybes, paskirstomos studijoms numatytos valstybės biudžeto lėšos. Įstatyme nurodyta, kokios lėšos turi būti įskaičiuojamos į studijų išlaidas, bet nenurodyta, kaip jos turi būti paskirstytos. Todėl, suinteresuoto asmens – Vyriausybės atstovo manymu, Vyriausybė turi teisę nuspręsti, kaip apskaičiuoti lėšų poreikį ir kokius metodus taikant šias lėšas paskirstyti tam tikroms sritims; ji gali nustatyti ir proporcingo lėšų paskirstymo aukštosioms mokykloms taisyklę, kuri anaiptol nepaneigia galimybės valstybės biudžete numatyti ir šioms mokykloms skirti tiek lėšų, kiek reikia valstybės biudžeto lėšomis visiškai ir iš dalies finansuojamų studentų, kurių skaičių nustato Vyriausybė, studijoms apmokėti; laikantis tokios taisyklės galima užtikrinti visų asmenų lygią teisę į tinkamai finansuojamą aukštąjį mokslą.

1.2. Metodikos 3 punkte nustatyti kriterijai (studijų išlaidų apskaičiavimas pagal studijų kryptį, pakopą ir formą) atitinka kriterijus, nustatytus Aukštojo mokslo įstatyme. Antai Įstatymo 54 straipsnyje nustatyta, kad aukštajai mokyklai skiriamos valstybės biudžeto lėšos turi būti siejamos su atitinkamomis programomis ir aukštosios mokyklos veiklos vertinimo rezultatais. Metodikos 3 punkte nustatyti kriterijai yra susiję su kokybiniais reikalavimais, nes nuosekliosios studijos aukštosiose mokyklose vykdomos pagal studijų programas, kurios yra įtrauktos į Studijų ir mokymo programų registrą ir kurių kokybė yra periodiškai vertinama. Švietimo ir mokslo ministerija yra įgaliota organizuoti ir koordinuoti aukštojo mokslo studijų programų akreditavimą, idant būtų užtikrintas nustatytų mokymo standartų laikymasis ir būtų finansuojamos tik tos studijų programos, kurios atitinka mokymo standartus. T. Daukanto teigimu, jeigu nustatyta tvarka įregistruotos ir teigiamai įvertintos studijų programos būtų finansuojamos skirtingai, suprastėtų studijų kokybę, nebūtų sąlygų įgyti kokybišką aukštąjį išsilavinimą. Yra įgyvendinamas ir Įstatyme numatytas valstybės biudžeto lėšų skyrimas pagal aukštosios mokyklos veiklos vertinimo rezultatus. Antai Metodikoje nustatyta, kad skiriamas valstybės biudžeto lėšų dydis priklauso nuo aukštųjų mokyklų vykdomos mokslinės ir meninės veiklos. Taigi lėšos studijoms gali būti apskaičiuojamos pagal įvairius kriterijus, atitinkančius Įstatymo nuostatas, tačiau šie kriterijai turi leisti tinkamai apskaičiuoti lėšų poreikį studijoms, atitinkantį realias studijų išlaidas; suinteresuoto asmens – Vyriausybės atstovo manymu, Metodikos 3 punkte nustatyti kriterijai tokie ir yra.

2. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovo Seimo nario V. Gedvilo rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijamos Įstatymo 47, 57, 58, 61 straipsnių nuostatos neprieštarauja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovo pozicija grindžiama šiais argumentais.

2.1. Konstitucijoje įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomija suponuoja tam tikrą aukštosios mokyklos veiklos sričių savarankiškumą nuo vykdomosios valdžios kontrolės, tačiau ši autonomija yra santykinė ir turi būti derinama su atsakomybės ir atskaitomybės valstybei ir visuomenei principu, su aukštųjų mokyklų pareiga laikytis Konstitucijos ir įstatymų. Aukštosios mokyklos steigimo tikslas yra ne pati autonomija, o siekimas užtikrinti visuomenės švietimo poreikius. Autonomija tėra priemonė, padedanti aukštajai mokyklai įgyvendinti jai keliamus mokslo ir švietimo tikslus.

Įstatymų leidėjas, reglamentuodamas valstybinių aukštųjų mokyklų veiklos sąlygas, turi tinkamai užtikrinti viešąjį visos visuomenės ir studijuojančiųjų interesą, kad valstybinėse aukštosiose mokyklose organizuojamų studijų sąlygos, kartu ir įgyjama profesinė kvalifikacija, atitiktų visus nustatytus reikalavimus. Valstybei nustatant maksimalų į valstybines aukštąsias mokyklas priimamų studijuoti asmenų skaičių ne tik yra įtvirtinamas valstybės švietimo ir užimtumo politikos nulemtas visuomenės poreikis turėti tam tikrą kiekį aukštąjį išsilavinimą įgijusių įvairių sričių specialistų, bet ir garantuojamas priimtų studijuoti asmenų teisėtas interesas bei lūkestis, kad studijos atitiks visus kokybės reikalavimus.

Vertindamas pareiškėjo abejones, ar valstybei nustatant maksimalų į valstybines aukštąsias mokyklas priimamų studentų skaičių nėra pažeidžiami vartotojų interesai, suinteresuoto asmens – Seimo atstovas pažymėjo, kad vartotojų interesai nėra absoliutūs, kad turi būti pusiausvyra tarp žmogaus teisėtų interesų bei visuomenės ir valstybės interesų bei galimybių, t. y. žmogaus, įgyvendinančio savo teisę į aukštąjį mokslą, interesas turi būti derinamas su valstybės galimybėmis jį užtikrinti bei su kitų žmonių interesais įgyti aukštąjį išsilavinimą.

2.2. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovo teigimu, Aukštojo mokslo įstatymo 61 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktai neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai ir aukštųjų mokyklų autonomijos principui, nes asmenys, jau turintys aukštąjį išsilavinimą, stoja į aukštąsias mokyklas tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir asmenys, neturintys tam tikros studijų pakopos aukštojo išsilavinimo. Įstatymo nuostata, draudžianti valstybės finansuojamoje vietoje siekti antro tos pačios studijų pakopos aukštojo išsilavinimo, suteikia daugiau galimybių į valstybės finansuojamas vietas įstoti asmenims, dar neturintiems aukštojo išsilavinimo.

2.3. Svarbiausi aukštojo mokslo instituto veikimo principai, *inter alia* aukštųjų mokyklų finansavimo principai, yra nustatyti Aukštojo mokslo įstatyme, šio įstatymo 54 ir 57 straipsniuose.

Lėšos studijoms gali būti apskaičiuojamos pagal įvairiai suformuluotus kriterijus,

atitinkančius Aukštojo mokslo įstatymo nuostatas, tačiau remiantis nustatytais kriterijais turi būti įmanoma tinkamai apskaičiuoti lėšų studijoms poreikį, kad jis atitiktų realias studijų išlaidas. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovo manymu, aukštojo mokslo finansavimo apskaičiavimas yra pernelyg detalizuotas dalykas ir jį reglamentuoti įstatymais būtų sudėtinga, todėl, atsižvelgiant į valdžių padalijimo principą ir Konstitucinio Teismo doktriną, Aukštojo mokslo įstatyme visiškai pagrįstai yra reglamentuoti tik bendrieji aukštųjų mokyklų finansavimo principai, o Vyriausybei pavesta juos detalizuoti.

2.4. Aukštojo mokslo įstatymo 9 straipsnyje, įgyvendinant Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d. nutarimą, yra reglamentuota aukštosios mokyklos autonomija, apimanti akademinę, administracinę, ūkio ir finansų tvarkymo veiklą. Tačiau nei minėtame Konstitucinio Teismo nutarime, nei Aukštojo mokslo įstatymo 9 straipsnyje nėra nustatyta, kad valstybinė aukštoji mokykla turi autonominę teisę nustatyti studijų kainą asmenims, studijuojantiems savo lėšomis.

Aukštojo mokslo įstatymo 58 straipsnio 4 dalies nuostata, pagal kurią valstybė reguliuoja studijų kainą, įstatymų leidėjas, pasak suinteresuoto asmens – Seimo atstovo, siekė apsaugoti studentus, pagal gebėjimus negalinčius įstoti į valstybės finansuojamas vietas. Studento, mokančio už studijas savo lėšomis, studijų kokybė turi būti tokia pat, kaip ir valstybės finansuojamoje vietoje studijuojančio studento, todėl ir mokančių už studijas studentų studijų išlaidos negali būti didesnės nei valstybės biudžeto lėšomis finansuojamų studentų. Įstatymų leidėjas, ribodamas studijų kainas, kurią turėtų mokėti savo lėšomis studijuojantys asmenys, dydį, saugo šių asmenų (vartotojų) interesus.

2.5. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovo teigimu, valstybinių ir nevalstybinių aukštųjų mokyklų valstybinis reguliavimas negali būti tapatus; valstybinių aukštųjų mokyklų reguliavimas finansų srityje yra detalesnis, lėšos yra suteikiamos iš valstybės biudžeto, o dėl nevalstybinių aukštųjų mokyklų studijų kainos ir lėšų šaltinių laisvai susitaria šios aukštosios mokyklos ir studentai. Toks teisinis reguliavimas negali būti vertinamas kaip sudarantis sąlygas pažeisti asmenų lygybės ar sąžiningos konkurencijos laisvės principus.

IV

Rengiant bylą teisminiam nagrinėjimui buvo gauti Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininko J. Liongino, Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininko V. Domarko, Lietuvos mokslo tarybos pirmininko prof. habil. dr. E. Butkaus, Vilniaus universiteto rektoriaus akad. B. Juodkos, Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektoriaus prof. habil. dr. R. Ginevičiaus, Mykolo Romerio universiteto rektoriaus prof. A. Pumpučio, Klaipėdos universiteto mokslo ir meno prorektoriaus prof. A. Ramono, Kauno medicinos universiteto rektoriaus prof. habil. dr. R. Žaliūno, Lietuvos veterinarijos akademijos rektoriaus prof. habil. dr. H. Žilinsko, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos mokslo ir meno prorektoriaus prof. dr. J. Antanavičiaus,

Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus E. Stumbrio, Lietuvos kolegijų direktorių konferencijos prezidentės N. Kikutienės, Lietuvos studentų atstovybių sąjungos prezidentės I. Vareikytės rašytiniai paaiškinimai.

V

1. Konstitucinio Teismo posėdyje pareiškėjo – Respublikos Prezidento atstovės A. Rauličkytė ir M. Vainiutė iš esmės pakartojo pareiškėjo – Respublikos Prezidento prašyme išdėstytus argumentus, taip pat pateikė papildomus paaiškinimus.

2. Konstitucinio Teismo posėdyje pareiškėjo – Seimo narių grupės atstovas G. Steponavičius, taip pat G. Damijonaitis iš esmės pakartojo pareiškėjo – Seimo narių grupės prašyme išdėstytus argumentus, taip pat pateikė papildomus paaiškinimus.

3. Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Vyriausybės atstovas T. Daukantas iš esmės pakartojo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus, taip pat pateikė papildomus paaiškinimus.

4. Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Seimo atstovas V. Gedvilas iš esmės pakartojo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Seimas 2000 m. kovo 21 d. priėmė Aukštojo mokslo įstatymą, kuris įsigaliojo 2000 m. rugsėjo 1 d. (išskyrus Įstatyme nurodytą išimtį). Pagal Įstatymo 1 straipsnio 1 dalį jis buvo skirtas nustatyti studijų, kurias baigusiam asmeniui Lietuvos Respublikoje pripažįstamas aukštasis išsilavinimas, sistemai, profesinių kvalifikacijų, kvalifikacinių ir mokslo laipsnių įgijimo aukštosiose mokyklose principams, aukštųjų mokyklų „autonomijos mastui“ ir jų veiklos valstybinio reguliavimo riboms, aukštųjų mokyklų dėstytojų ir mokslo darbuotojų bei studentų teisėms ir pareigoms, aukštųjų mokyklų Lietuvos Respublikoje steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo teisiniais pagrindams, pagrindiniams aukštosioms mokykloms ir studijų programoms keliamiems reikalavimams, studijų programų vertinimo ir registravimo, aukštųjų mokyklų finansavimo principams.

2. Aukštojo mokslo įstatymas buvo ne kartą keičiamas ir (arba) papildomas, paskutinį kartą – Seimo 2006 m. liepos 18 d. priimtu ir 2007 m. sausio 1 d. įsigaliojusiu Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo ir Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymu.

3. Pareiškėjas – Seimo narių grupė prašo ištirti: ar Įstatymo 47 straipsnio 4 dalis, 58 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, 46 straipsnio 5 daliai; ar Įstatymo 47 straipsnio 5 dalis, 61 straipsnio 1 dalis neprieštarauja

Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, 46 straipsnio 5 daliai; ar Įstatymas, *inter alia* jo 57 straipsnis, ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nėra nustatyti valstybės biudžeto lėšų paskirstymo aukštosioms mokykloms principai, o juos nustatyti pavesta Vyriausybei, neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, valdžių padalijimo principams; ar Įstatymo 58 straipsnio 3, 4, 6 dalys neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 46 straipsnio 4 daliai.

4. Pareiškėjo – Seimo narių grupės prašyme nurodyta, kad ginčijamos Įstatymo nuostatos yra išdėstytos 2006 m. liepos 18 d. redakcija; iš šio prašymo argumentų matyti, kad prašoma iširti Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 4 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), 5 dalies (2005 m. birželio 30 d. redakcija), 57 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) (nurodyta apimtimi), 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 3 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), 4 dalies (2005 m. birželio 30 d. redakcija), 6 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), 61 straipsnio 1 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) atitiktį Konstitucijai.

5. Įstatymo 47 straipsnyje (2006 m. liepos 18 d. redakcija) *inter alia* nustatyta:

– 4 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija): „Bendrą maksimaliai leistiną priimamų į aukštąsias mokyklas studentų skaičių pagal studijų pakopas, formas ir finansavimo pobūdį kasmet ne vėliau kaip iki kovo 1 d. tvirtina Vyriausybė, atsižvelgdama į specialistų poreikį, konkrečios aukštosios mokyklos specialistų parengimo kokybę, taip pat aukštosioms mokykloms skirtas valstybės biudžeto lėšas;“

– 5 dalyje (2005 m. birželio 30 d. redakcija): „Asmenys, sutinkantys mokėti visą studijų kainą, konkurso būdu gali būti priimami į vakarinės ir neakivaizdinės formų visų pakopų studijas, taip pat iki 2005–2006 studijų metų – į antrosios pakopos dieninės formos studijas.“

6. Įstatymo 57 straipsnyje (2006 m. liepos 18 d. redakcija) nustatyta:

„1. Valstybės biudžeto lėšų poreikis valstybinei aukštajai mokyklai nustatomas pagal Valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodiką. Šią metodiką tvirtina Vyriausybė, išklausiusi Lietuvos mokslo tarybos, Lietuvos universitetų rektorių konferencijos (konferencijų), Lietuvos kolegijų direktorių konferencijos (konferencijų) bei Lietuvos studentų atstovybių sąjungos (sąjungų) siūlymus.

2. Metodikoje privalo būti numatytos tokios lėšos:

- 1) studijoms;
- 2) moksliniams tyrimams ir meninei kūrybai plėtoti;
- 3) administravimui ir ūkiui;
- 4) objektų, įrašytų į Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą ir Lietuvos kultūros vertybių sąrašus, priežiūrai.

3. Lėšos studijoms skiriamos remiantis pagal metodiką nustatomomis studijų išlaidomis

(pagal studijų kryptį, pakopą ir formą).“

7. Įstatymo 58 straipsnyje (2005 m. birželio 30 d. redakcija) *inter alia* nustatyta:

– 3 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija): „Studijų kaina valstybinėje aukštojoje mokykloje nurodoma priėmimo į aukštąją mokyklą taisyklėse, suderintose šio įstatymo 47 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka;“

– 4 dalyje (2005 m. birželio 30 d. redakcija): „Lietuvos Respublikos ir kitų Europos Sąjungos šalių piliečiams šio straipsnio 3 dalyje nurodyta studijų kaina negali būti didesnė negu studijų išlaidos, nustatytos šio straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta tvarka;“

– 6 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija): „Studijų kaina nevalstybinėse aukštosiose mokyklose nustatoma susitarimu.“

Šiame kontekste paminėtina, jog Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 2 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), į kurią daroma nuoroda Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 3 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), nustatyta, kad „priėmimo į aukštąją mokyklą taisyklės nustato pati aukštoji mokykla, Vyriausybės nustatyta tvarka jas suderinusi su Ministerija“ (t. y. Švietimo ir mokslo ministerija), kad „priėmimo į pagrindines ir vientisąsias studijas sąlygos dėl konkursinių mokomųjų dalykų pagal studijų kryptis ir dėl konkursinio balo formavimo principų derinamos Vyriausybės nustatyta tvarka ir skelbiamos ne vėliau kaip prieš 2 metus iki priėmimo pradžios“ ir kad „stojantis asmuo turi teisę pateikti prašymą stoti į kelias aukštąsias mokyklas“; Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 1, 2 dalyse (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), į kurias daroma nuoroda šio straipsnio 4 dalyje (2005 m. birželio 30 d. redakcija), nustatyta, kad „studijų valstybinėje aukštojoje mokykloje išlaidos (pagal studijų kryptį, pakopą ir formą) nustatomos vadovaujantis šio įstatymo 57 straipsnyje nurodyta metodika“ (1 dalis), taip pat kad „į studijų išlaidas įskaičiuojamos lėšos, būtinos studijoms organizuoti bei jų moksliniam lygiui palaikyti“ (2 dalis), ir tai yra „lėšos aukštųjų mokyklų dėstytojų, mokslo ir kitų su studijomis susijusių darbuotojų darbo užmokesčiui ir valstybiniam socialiniam draudimui“ (2 dalies 1 punktas), „lėšos aukštosios mokyklos išlaidoms, susijusioms su studijomis ir jų moksliniam lygiui palaikyti reikalingomis prekėmis bei paslaugomis“ (2 dalies 2 punktas), ir „lėšos studentų kultūros, sporto ir visuomeninei veiklai organizuoti“ (2 dalies 3 punktas).

8. Įstatymo 61 straipsnio 1 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) nustatyta:

„Už studijas valstybinėje aukštojoje mokykloje visą studijų kainą moka:

1) asmenys, studijuojantys pagal tos pačios arba žemesnės pakopos, kurią jie yra baigę valstybinėje aukštojoje mokykloje, studijų programą, jeigu ne daugiau kaip už pusę baigtos studijų programos kreditų mokėjo visą studijų kainą, išskyrus Vyriausybės nustatytus atvejus;

2) asmenys, vienu metu studijuojantys pagal dvi ar daugiau tos pačios pakopos studijų

programas, jeigu jų studijos pagal bent vieną iš šių studijų programų yra visiškai arba iš dalies apmokamos valstybės biudžeto lėšomis (jie moka už antrąją ir kitas studijų programas);

3) užsieniečiai, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys ar kiti teisės aktai nenustato kitaip;

4) asmenys, priimti studijuoti šio įstatymo 47 straipsnio 5 dalyje nustatyta tvarka.“

9. Vyriausybė 2004 m. spalio 11 d. priėmė nutarimą Nr. 1272 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos patvirtinimo“, kuriuo patvirtino Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodiką. Šis Vyriausybės nutarimas įsigaliojo 2004 m. spalio 15 d.

10. Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimo Nr. 1272 preambulėje nurodyta, kad Metodika patvirtinta vadovaujantis *inter alia* Įstatymo 57, 58 straipsniais, t. y. tais Įstatymo straipsniais, kuriuose nustatyto teisinio reguliavimo atitiktį Konstitucijai ginčija pareiškėjas – Seimo narių grupė.

11. Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimas Nr. 1272 buvo keičiamas Vyriausybės 2006 m. spalio 5 d. nutarimu Nr. 974 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimo Nr. 1272 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos patvirtinimo“ pakeitimo“, įsigaliojusių 2006 m. spalio 12 d.

12. Pareiškėjas – Respublikos Prezidentas prašo ištirti, ar Metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija) 3, 14 punktai neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai.

13. Metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija) 3 punkte nustatyta:

„Lėšos studijoms apskaičiuojamos atsižvelgiant į:

3.1. studijų programų tipą;

3.2. studijų sritį, kryptį arba jų grupę <...>;

3.3. studijų formą.“

14. Metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija) 14 punkte nustatyta: „Lėšos studijoms tarp mokslo ir studijų institucijų (atskirai tarp kolegijų ir tarp kitų mokslo ir studijų institucijų) paskirstomos proporcingai pagal Metodiką apskaičiuotam kiekvienos mokslo ir studijų institucijos studijų lėšų poreikiui.“

15. Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimas Nr. 1272 (2006 m. spalio 5 d. redakcija) buvo keičiamas Vyriausybės 2007 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 975 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimo Nr. 1272 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos patvirtinimo“ pakeitimo“, įsigaliojusių 2007 m. rugsėjo 23 d., tačiau pareiškėjo – Respublikos Prezidento

ginčijami Metodikos punktai nebuvo pakeisti.

II

1. Šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijamas teisinis reguliavimas skirtas priimamų į valstybines aukštąsias mokyklas studentų skaičiui nustatyti, valstybinių aukštųjų mokyklų teisei priimti studijuoti asmenis, mokančius už studijas savo lėšomis, studijų išlaidoms apskaičiuoti, valstybės biudžeto lėšoms, reikalingoms valstybinėms aukštosioms mokykloms, apskaičiuoti, studijų valstybinėse ir nevalstybinėse aukštosiose mokyklose kainos dydžiui nustatyti.

2. Pareiškėjo – Seimo narių grupės nuomone, jo ginčijami Įstatymo straipsniai (jų dalys) pažeidžia Konstitucijoje įtvirtintus aukštojo mokslo prieinamumo pagal sugebėjimus, nemokamo aukštojo mokslo laidavimo valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, aukštųjų mokyklų autonomijos, asmenų lygiateisiškumo, sąžiningos konkurencijos laisvės, vartotojų interesų gynimo reikalavimus, konstitucinius teisinės valstybės, valdžių padalijimo principus.

3. Pareiškėjo – Respublikos Prezidento nuomone, jo ginčijami Metodikos punktai pažeidžia Konstitucijoje įtvirtintus aukštojo mokslo prieinamumo pagal sugebėjimus, nemokamo aukštojo mokslo laidavimo valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, aukštųjų mokyklų autonomijos reikalavimus.

4. Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje *expressis verbis* minimos valstybinės mokymo įstaigos; Konstitucijos 40 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „įstatymo nustatyta tvarka gali būti steigiamos nevalstybinės mokymo <...> įstaigos“; Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „valstybė prižiūri mokymo <...> įstaigų veiklą“; Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad „aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus. Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“; Konstitucijos 42 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „valstybė remia <...> mokslą“. Šios Konstitucijos nuostatos suponuoja valstybės pareigą nustatyti valstybinių aukštųjų mokyklų sistemą ir remti valstybines aukštąsias mokyklas. Pagal Konstituciją valstybė taip pat turi pareigą įstatymu apibrėžti nevalstybinių aukštųjų mokyklų steigimo tvarką.

5. Valstybė formuoja ir vykdo aukštojo mokslo politiką, kuri turi atitikti viešąjį interesą, visuomenės poreikius. Ši politika apima *inter alia* strateginių aukštojo mokslo vystymosi sričių (krypčių) nustatymą, valstybės poreikius ir galimybes atitinkančio aukštojo mokslo finansavimo modelio parinkimą, įvairių sričių (krypčių) specialistų poreikio nustatymą, priemonių, leidžiančių užtikrinti studijų kokybę, nustatymą. Valstybė pagal Konstituciją, *inter alia* jos 41 straipsnio 3 dalį, turi prisiimti įsipareigojimus finansuoti tam tikro kiekio specialistų rengimą. Tokie įsipareigojimai – žinoma, jie turi būti iš anksto paskelbti, – atitinka visuomenės ir valstybės poreikį turėti aukštąjį išsilavinimą įgijusių tam tikrų sričių (krypčių) specialistų, taip pat visuomenės ir valstybės

galimybes finansuoti jų parengimą.

6. Formuodama ir vykdydama aukštojo mokslo politiką valstybė turi paisyti aukštųjų mokyklų – ir valstybinių, ir nevalstybinių – interesų, nes aukštasis mokslas, kaip ir apskritai mokslas, gali tarpti ir plėtotis tik tuomet, kai valstybė smulkmeniškai neadministruoja mokslinės veiklos ir dėstymo. Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalį kultūra, mokslas ir tyrinėjimai bei dėstymas yra laisvi. Tačiau pabrėžtina, kad lėšos, kurias valstybė skiria aukštosioms mokykloms, turi būti naudojamos veiksmingai, paisant teisės aktų reikalavimų.

7. Taip susiklostė, kad Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje dominuoja valstybinės aukštosios mokyklos; antai daugelio sričių (krypčių) aukštasis išsilavinimas yra teikiamas vien valstybinėse aukštosiose mokyklose; beveik vien valstybinės aukštosios mokyklos teikia aukštąjį universitetinį išsilavinimą, būtent valstybinėse aukštosiose mokyklose studijuoja daugiausia studentų, būtent jose dirbantys mokslininkai sukuria daugiausia mokslo darbų.

8. Pagal Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalį kiekvienas žmogus turi teisę į aukštąjį mokslą, prieinamą pagal jo sugebėjimus. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad ši konstitucinė žmogaus teisė yra svarbi įvairių jo teisių bei teisėtų interesų įgyvendinimo sąlyga ir suponuoja valstybės pareigą sudaryti prielaidas įgyvendinti šią teisę (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d., 2007 m. birželio 7 d., 2008 m. vasario 20 d. nutarimai). Taigi kiekvienam žmogui pagal jo sugebėjimus turi būti prieinamos tiek valstybinės aukštosios mokyklos, tiek įstatymo nustatyta tvarka įsteigtos nevalstybinės aukštosios mokyklos. Užtikrinant aukštojo mokslo prieinamumą pagal sugebėjimus būtina paisyti Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintų imperatyvų, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Tačiau pabrėžtina, kad aukštojo mokslo prieinamumas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus anaiptol nereiškia aukštojo mokslo visuotinumą, nustatymo tokių aukštojo išsilavinimo standartų, kurie menkintų aukštojo išsilavinimo kokybę.

9. Valstybinėms aukštosioms mokykloms turi būti skiriamos valstybės biudžeto lėšos. Tam tikrų sričių (krypčių) specialistai valstybės užsakymu valstybės biudžeto lėšomis gali būti rengiami ir nevalstybinėse aukštosiose mokyklose. Be to, valstybės biudžeto lėšomis galima remti piliečius, studijuojančius kitų valstybių aukštosiose mokyklose.

Šiame kontekste paminėtina, kad, kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, pagal Konstituciją turi būti sukurta tokia aukštojo išsilavinimo siekiančių asmenų rėmimo sistema, kad kiekvienas aukštojoje mokykloje besimokantis asmuo, kuriam reikalinga parama, turėtų galimybę gauti studijoms būtiną valstybės paskolą (Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 7 d. nutarimas). Tokia aukštojo išsilavinimo siekiančių asmenų rėmimo sistema taip pat turi užtikrinti galimybes

nustatytus konstituciškai pagrįstus kriterijus atitinkantiems aukštosiose mokyklose besimokantiems ir paramos reikalingiems asmenims gauti kitokio pobūdžio paramą (stipendijas, pašalpas ir t. t.). Valstybė gali nustatyti įvairias valstybės paskolų aukštosiose mokyklose studijuojantiems asmenims teikimo ir šių asmenų rėmimo formas, šioje srityje ji turi plačią diskreciją. Tačiau pabrėžtina, kad teikiamų paskolų, paramos sistema turi užtikrinti aukštojo mokslo prieinamumą pagal sugebėjimus; turi būti paisoma konstitucinių nediskriminavimo, aiškumo, skaidrumo principų. Valstybės sukurta paskolų studijuojantiems valstybinėse aukštosiose mokyklose ir studijuojančiųjų aukštosiose mokyklose rėmimo sistema turi būti veiksminga, patikima.

10. Konstitucinis reikalavimas užtikrinti aukštojo mokslo prieinamumą pagal sugebėjimus nereiškia, kad tai turi būti daroma vien valstybės lėšomis. Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarime konstatuota: konstitucinės nuostatos, kad aukštasis mokslas yra prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus, negalima interpretuoti kaip nustatančios valstybės pareigą valstybės lėšomis užtikrinti bet kurio gebančio siekti aukštojo išsilavinimo žmogaus bet kokio aukštojo mokslo siekimą neatsižvelgiant į visuomenės ir valstybės poreikius bei galimybes; šios nuostatos negalima aiškinti ir taip, kad būtų paneigiama žmogaus konstitucinė teisė siekti aukštojo mokslo pagal savo sugebėjimus net ir tuomet, kai valstybė jo nefinansuoja dėl to, kad tai viršija visuomenės ir valstybės poreikius bei galimybes; visuomenės ir valstybės poreikis turėti aukštąjį išsilavinimą įgijusių įvairių sričių specialistų bei galimybė finansuoti tik tam tikro kiekio specialistų rengimą negali būti kliūtys žmogui pagal savo sugebėjimus siekti aukštojo mokslo ne valstybės lėšomis tiek valstybinėse, tiek nevalstybinėse aukštosiose mokyklose ir tuomet, kai tai viršija visuomenės bei valstybės poreikius ir galimybes. Tame Konstitucinio Teismo nutarime taip pat konstatuota, kad jeigu valstybinė aukštoji mokykla turi galimybių tokius pačius valstybės nustatytus kokybės standartus atitinkantį aukštąjį išsilavinimą suteikti ne tik tiems asmenims, kurių studijas valstybė pati finansuoja, bet ir tiems, kurie aukštojo mokslo valstybinėje aukštojoje mokykloje siekia ne valstybės lėšomis, negali būti nustatyta tokio teisinio reguliavimo, kuriuo valstybinei aukštajai mokyklai būtų kliudoma ar apskritai draudžiama priimti tokius asmenis mokytis šioje aukštojoje mokykloje. Tačiau (ypač dėl to, kad, kaip minėta, Lietuvoje dominuoja valstybinės aukštosios mokyklos) pabrėžtina, kad iš Konstitucijos kylanti valstybinių aukštųjų mokyklų teisė teikti aukštąjį išsilavinimą ir tokiems asmenims, kurie siekia studijuoti savo lėšomis (jeigu aukštoji mokykla turi galimybių teikti valstybės nustatytus kokybės standartus atitinkantį aukštąjį išsilavinimą), jokiais atvejais negali sudaryti prielaidų prastinti studijų valstybinėse aukštosiose mokyklose kokybę, *inter alia* bloginti studijų sąlygas asmenims, siekiantiems aukštojo mokslo valstybės lėšomis.

11. Minėta, kad pagal Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalį valstybė turi pareigą gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduoti nemokamą mokslą.

Konstitucijoje nėra *expressis verbis* apibrėžta, kokie piliečiai laikytini gerai besimokančiais. Sąvokos „gerai besimokantis pilietis“ turinys yra atskleistas oficialioje konstitucinėje doktrinoje: gerai besimokančiu laikytinas pilietis, kuris „mokosi gerai, t. y. jo mokymasis atitinka nustatytus gero mokymosi kriterijus“ (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas); kriterijai, kuriuos atitinkantys asmenys laikomi gerai besimokančiais ir dėl to pagal Konstituciją turinčiais teisę, kad jų mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose apmokėtų valstybė, nustatytini įstatymu (Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 7 d. nutarimas). Šie kriterijai turi būti iš anksto žinomi, aiškūs, objektyvūs, skaidrūs, jie negali nukrypti ne tik nuo konstitucinės gero mokymosi sampratos, bet ir nuo tokios gero mokymosi sampratos, kuri kyla iš visuomenės socialinės patirties ir nepaneigia kiekvienam suprantamos ir visuotinai pripažįstamos žodžio „geras“ reikšmės. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pabrėžtina, kad įstatymu nustatyti kriterijai, kuriuos atitinkantys valstybės finansuojami asmenys laikomi gerai besimokančiais, negali būti formalūs, juolab neleistina iš anksto nustatyti kokį nors esą „gerai besimokančių piliečių“ skaičių – absoliutų ar santykinį dydį, t. y. kvotą, nes neįmanoma iš anksto tiksliai numatyti, kiek studentų iš tikrųjų mokysis gerai, o kiek – ne. Tokių kvotų nustatymas visiškai iškreiptų konstitucinę gero mokymosi sampratą. Viena vertus, iš tikrųjų gerai besimokančių piliečių gali būti daugiau, negu numatoma *a priori* nustačius kvotą, todėl kai kurie piliečiai, kurių mokymasis, kaip visuotinai pripažįstama, neabejotinai laikytinas geru, nepatektų į šią kvotą; tokiais atvejais valstybė nevykdytų savo konstitucinės pareigos finansuoti valstybinėse aukštosiose mokyklose visų gerai besimokančių studentų studijų. Kita vertus, iš tikrųjų gerai besimokančių piliečių gali būti mažiau, negu numatyta *a priori* nustačius kvotą, vis dėlto tektų valstybės lėšomis finansuoti ir tokių į šią kvotą atsitiktinai patekusių valstybinėse aukštosiose mokyklose besimokančių piliečių, kurių mokymasis, kaip visuotinai pripažįstama, tikrai nelaikytinas geru, studijas; tokiais atvejais būtų konstituciškai nepagrįstai ir socialiniu požiūriu neteisingai naudojamos valstybės lėšos.

12. Ypač pabrėžtina, kad konstitucinės nuostatos, jog gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas, negalima aiškinti kaip reiškiančios, esą Konstitucija valstybės biudžeto lėšomis apmokamą aukštąjį mokslą laiduoja visiems valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, kad ir kokiomis sąlygomis jie buvo priimti studijuoti, t. y. ir tiems gerai besimokantiems piliečiams, vykstant studentų priėmimui į atitinkamą valstybinę aukštąją mokyklą nepatekusiems į vietas, kurių iš anksto paskelbtas skaičius atitinka nustatytą valstybės įsipareigojimą finansuoti tam tikro kiekio specialistų rengimą, ir priimtiems studijuoti toje valstybinėje aukštojoje mokykloje savo lėšomis. Minėta Konstitucijos nuostata aiškintina kaip įtvirtinanti valstybės pareigą savo biudžeto lėšomis apmokamą aukštąjį mokslą laiduoti tik tiems valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, kurie yra rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių

(krypčių) specialistų poreikį. Aukštojo mokslo rėmimas, kaip minėta, turi būti teisės aktais reglamentuojamas taip, kad valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokančių piliečių, rengiamų tenkinant nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, studijų išlaidos jokia forma netektų patiems šiems asmenims.

13. Minėta, kad pagal Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalį aukštosioms mokykloms suteikiama autonomija. Ši nuostata reiškia, kad autonomija garantuojama ir valstybinėms, ir nevalstybinėms aukštosioms mokykloms.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra konstatuota, kad tradiciškai aukštosios mokyklos autonomija suprantama kaip teisė savarankiškai nustatyti ir įtvirtinti įstatuose ar statute savo organizacinę ir valdymo struktūrą, ryšius su kitais partneriais, mokslo ir studijų tvarką, studijų programas, studentų priėmimo tvarką, spręsti kitus su tuo susijusius klausimus, taip pat kad yra tam tikros veiklos sritys, laisvos nuo vykdomosios valdžios kontrolės (Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d., 2002 m. sausio 14 d., 2002 m. vasario 5 d., 2008 m. vasario 20 d. nutarimai). Konstatuota ir tai, kad visuomenė yra suinteresuota, kad aukštosiose mokyklose būtų sudarytos sąlygos ugdyti visapusiškai išsilavinusią asmenybę, o aukštosios mokyklos turėtų dėstyti, mokslinių tyrimų ir kūrybinės veiklos laisvę (Konstitucinio Teismo 2002 m. vasario 5 d. nutarimas). Kita vertus, aukštųjų mokyklų ir visuomenės interesai turi būti derinami; aukštųjų mokyklų autonomija turi būti derinama su jų pareiga laikytis Konstitucijos ir įstatymų, atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei (Konstitucinio Teismo 2002 m. vasario 5 d. nutarimas). Aukštosios mokyklos turi veikti paklusdamos Konstitucijai ir teisei; naudojimasis Konstitucijos joms garantuojama autonomija jokiu būdu negali sudaryti prielaidų ja piktnaudžiauti.

Autonomijos aukštosioms mokykloms suteikimas neatleidžia valstybės nuo konstitucinės priedermės užtikrinti aukštojo mokslo sistemos veiksmingumą. Todėl aukštųjų mokyklų autonomija nereiškia, kad jų veikla negali būti valstybės reguliuojama; priešingai, dėl to, kad yra susijusi su *inter alia* konstitucinių žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimu, taip pat valstybės biudžeto lėšų naudojimu, ši veikla turi būti reguliuojama ir prižiūrima; tai išplaukia ir iš Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalies nuostatos, kad valstybė prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą. Tačiau valstybės teisė reguliuoti išorinius aukštųjų mokyklų santykius neturi apriboti aukštosios mokyklos mokslinės ir pedagoginės veiklos laisvės (Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d., 2002 m. vasario 5 d., 2008 m. vasario 20 d. nutarimai).

Paminėtina ir tai, kad Konstitucijoje įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomija nesuponuoja to, kad atitinkami įgaliojimai gali būti suteikti visoms aukštosioms mokykloms; priešingai, aukštųjų mokyklų teisės, kuriomis jos naudojasi, gali būti (paisant Konstitucijos) diferencijuojamos pagal įvairius svarbius kriterijus, *inter alia* pagal tai, koks yra šių aukštųjų mokyklų statusas (ar jos yra universitetai, ar ne), kokio lygio aukštąjį išsilavinimą jos teikia jose besimokantiems asmenims,

kokias studijų programas jos vykdo, koks yra jų mokslinis potencialas ir pan. (Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 1 d. sprendimas, 2008 m. vasario 20 d. nutarimas). Pagal tai, ar aukštosios mokyklos yra valstybinės, ar ne, gali būti nustatomos ir skirtingos aukštųjų mokyklų teisės ir pareigos.

14. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad konstitucinė nuostata, jog valstybė prižiūri mokymo įstaigų veiklą, konstitucinis aukštųjų mokyklų ir visuomenės interesų derinimo imperatyvas, valstybės konstitucinė priedermė užtikrinti aukštojo mokslo sistemos veiksmingumą suponuoja ir valstybės pareigą atitinkamus su aukštojo mokslo valstybinėse aukštosiose mokyklose finansavimu susijusius sprendimus priimti įvertinus tai, ar jose aukštasis išsilavinimas teikiamas pagal patvirtintas studijų programas, taip pat įvertinus šių studijų programų ir jų vykdymo kokybę, atitinkamų aukštųjų mokyklų galimybes kokybiškai parengti tam tikrą kiekį atitinkamų sričių (krypčių) specialistų; turi būti įvertinama ir tai, ar atitinkamose valstybinėse aukštosiose mokyklose yra reikiamos sąlygos teikti valstybės nustatytus standartus atitinkantį aukštąjį išsilavinimą asmenims, kurių studijos finansuojamos valstybės biudžeto lėšomis, taip pat asmenims, studijuojantiems savo lėšomis.

15. Šiame kontekste paminėtina, kad, kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 20 d. nutarime, iš Konstitucijos kylanti legaliai veikiančių aukštųjų mokyklų teikiamo aukštojo išsilavinimo (profesijos) pripažinimo garantija suponuoja atitinkamų valstybės institucijų įgaliojimus prižiūrėti aukštojo mokslo kokybę ir užtikrinti, kad teikiamo aukštojo išsilavinimo lygis, žymimas atitinkamais kvalifikaciniais laipsniais, atitiktų tam tikrus vienodus aukštojo išsilavinimo kokybės standartus – ir bendruosius, ir juos sukonkretinančius, apibrėžiančius reikalavimus tam tikroms studijų kryptims; tokius standartus turi nustatyti valstybės institucijos, pagal savo kompetenciją formuojančios aukštojo mokslo politiką, organizuojančios ir vykdančios aukštųjų mokyklų veiklos priežiūrą.

Tam, kad aukštosios mokyklos galėtų atlikti savo konstitucinę priedermę – teikti valstybės nustatytus standartus atitinkantį aukštąjį išsilavinimą, ypač svarbu, kad jose dirbtų aukštos kvalifikacijos dėstytojai. Ši kokybiško aukštojo mokslo sąlyga yra neatsiejama ne tik nuo Konstitucijoje įtvirtintos mokslo, tyrinėjimų, dėstyimo laisvės, bet ir nuo esamos aukštojo mokslo infrastruktūros bei valstybės investavimo į ją, nuo aukštųjų mokyklų struktūros (kuri neturi būti valstybės teisės aktais reglamentuojama taip, kad stabdytų mokslinės ir pedagoginės veiklos dinamiškumą, dėstytojų, mokslininkų judumą), taip pat nuo atitinkamų socialinių garantijų dėstytojams, *inter alia* nuo Konstitucijos ginamą šios profesijos socialinę funkciją atitinkančio, orų gyvenimą visą savo darbo laiką galint skirti pedagoginei ir mokslinei veiklai užtikrinančio bei kelti savo kvalifikaciją leidžiančio atlyginimo nustatymo. Dėstyimas, mokslinė veikla – tai ypatinga veikla, kuriai reikalingas kūrybiškumas, ji nėra panaši į daugelio kitų rūšių profesinę veiklą ir negali

būti jai prilyginta. Studijos – tai ne vien darbas auditorijose, todėl dėstytojų darbas rengiant kvalifikuotus specialistus jokia būdu nesietinas vien su laiku, praleistu su studijuojančiais auditorijose ir pan.; itin reikšminga aukštosios mokyklos dėstytojo kokybiško, vadinasi, kūrybiško, darbo laiko dalis skiriama pasirengimui užsiėmimams su studentais, vadovavimui studentų savarankiškomis studijoms, mokslinei veiklai, profesiniam bendravimui su kitais mokslininkais ir tyrėjais ir kt., t. y. tokiai veiklai, kuri dažnai vykdoma ne aukštosios mokyklos patalpose, o kai kada apskritai negali būti jose vykdoma (juolab kad, kaip visuotinai žinoma, Lietuvos aukštosiose mokyklose dėstytojai neturi individualių darbo patalpų). Ši aukštųjų mokyklų dėstytojų darbo specifiška lemia tai, kad jų darbo krūvio apskaita negali būti grindžiama vien formaliu kriterijumi – laiku, praleistu auditorijoje ar apskritai aukštosios mokyklos patalpose. Aukštųjų mokyklų dėstytojų darbo laiko apskaita teisės aktais turi būti reglamentuota taip, kad būtų paisoma šios jų darbo specifikos; konstitucinė aukštųjų mokyklų autonomijos garantija suponuoja, kad įstatymų leidėjas turi numatyti specialų teisinį reguliavimą, o juo remiantis didžiąją šių santykių teisinio reguliavimo dalį turi sudaryti lokalus – pačių aukštųjų mokyklų nustatytas – teisinis reguliavimas. Aukštosioms mokykloms turi būti garantuotos galimybės rengti kvalifikuotus specialistus, priešingu atveju menkinama Lietuvos aukštosiose mokyklose įgyjamo aukštojo išsilavinimo vertė.

16. Valstybinėms aukštosioms mokykloms jų funkcijoms vykdyti turi būti ne tik skiriamos valstybės biudžeto lėšos, bet ir perduodamas atitinkamas valstybės turtas.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad iš Konstitucijos (*inter alia* iš jos 128 straipsnio 2 dalies nuostatos, kad valstybinio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo tvarką nustato įstatymas) kyla reikalavimas tausoti valstybės turtą, jo nešvaistyti ir jį racionaliai tvarkyti; pagal Konstituciją įstatymai turi saugoti visų savininkų nuosavybės teises, taigi ir valstybės, kaip visos visuomenės organizacijos, nuosavybės teisę; negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį valstybei nuosavybės teise priklausantis turtas būtų valdomas, naudojamas, juo būtų disponuojama taip, kad būtų tenkinami tik vienos socialinės grupės ar atskirų asmenų interesai arba poreikiai ir šis turtas netarnautų viešajam interesui, visuomenės poreikiui, tautos gerovei, arba pagal kurį valstybei nuosavybės teise priklausantis turtas būtų perduotas kitų subjektų nuosavybėn tam, kad būtų tenkinami tik vienos socialinės grupės ar atskirų asmenų interesai arba poreikiai, jeigu tai neatitinka viešojo intereso, visuomenės poreikių, netarnauja tautos gerovei (Konstitucinio Teismo 2003 m. rugšėjo 30 d., 2005 m. liepos 8 d., 2007 m. liepos 5 d. nutarimai).

Vadinasi, valstybė, pagal Konstituciją turinti pareigą prižiūrėti mokymo įstaigų veiklą, turi prižiūrėti ir tai, ar valstybinėms aukštosioms mokykloms perduotas valstybės turtas yra valdomas, naudojamas, juo disponuojama paisant viešojo intereso, visuomenės poreikių.

17. Minėta, kad valstybinėms aukštosioms mokykloms jų funkcijoms vykdyti turi būti skiriamos valstybės lėšos; šios lėšos turi būti numatytos valstybės biudžete. Konstitucinis Teismas

yra konstatavęs, kad esminė valstybinių aukštųjų mokyklų autonomijos garantija – toks teisinis reguliavimas, kai valstybės biudžeto įstatyme numatomi ne tik asignavimai aukštajam mokslui, bet ir lėšos kiekvienai valstybinei aukštajai mokyklai; taip pat kad valstybės biudžete numatant lėšas valstybinėms aukštosioms mokykloms atsižvelgtina į šių mokyklų užtikrinamus visuomenės ir valstybės poreikius, jų vykdomas bei numatomas vykdyti programas, į tai, kaip šiose mokyklose užtikrinamas nustatytų mokymo standartų laikymasis, į mokymo ir dėstymo turinio bei lygio atitiktį valstybės pripažįstamai kvalifikacijai, valstybės įsipareigojimus šioms mokykloms ir kt. (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas).

18. Minėta ir tai, kad valstybinės aukštosios mokyklos gali teikti valstybės nustatytus standartus atitinkantį išsilavinimą ir savo lėšomis studijuojantiems asmenims, jei atitinkama valstybinė aukštoji mokykla turi tokių galimybių. Taigi studijuojantieji aukštosiose mokyklose traktuotini ir kaip aukštojo mokslo paslaugų vartotojai. Teikdamos aukštąjį išsilavinimą savo lėšomis studijuojantiems asmenims valstybinės aukštosios mokyklos konkuruoja viena su kita, taip pat su nevalstybinėmis aukštosiomis mokyklomis.

Iš Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalies nuostatos „valstybė prižiūri mokymo <...> įstaigų veiklą“, 46 straipsnio 4 dalies nuostatos „įstatymas <...> saugo sąžiningos konkurencijos laisvę“, šio straipsnio 5 dalies nuostatos „valstybė gina vartotojo interesus“ valstybei reguliuojant su aukštąja mokykla susijusius santykius kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris neiškreiptų sąžiningos konkurencijos, taip pat įtvirtinti įvairias aukštojo mokslo paslaugų vartotojų interesų gynimo priemones. Teisės aktais reguliuojant atitinkamus santykius būtina paisyti to, kad, kaip minėta, valstybinėms aukštosioms mokykloms yra skiriamos valstybės biudžeto lėšos, perduodamas tam tikras valstybei nuosavybės teise priklausantis turtas.

19. Pagal Konstituciją įgaliojimus rengti valstybės biudžeto projektą turi Vyriausybė (Konstitucijos 94 straipsnio 4 punktas); valstybės biudžetą tvirtina Seimas (Konstitucijos 67 straipsnio 14 punktas). Tai jis daro priimdamas įstatymą (Konstitucijos 131 straipsnio 1 dalis).

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs: rengdama valstybės biudžeto projektą Vyriausybė turi atsižvelgti į visuomenės ir valstybės poreikius bei galimybes, esamą socialinę, ekonominę padėtį, turimus arba galimus gauti finansinius išteklius bei valstybės įsipareigojimus, kitus svarbius veiksnius; valstybės galimybės finansuoti aukštąjį mokslą nėra beribės; valstybės galimybės finansuoti aukštąjį mokslą yra ir turi būti siejamos su visuomenės ir valstybės interesu – poreikiu turėti aukštąjį išsilavinimą įgijusių įvairių sričių specialistų (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d., 2002 m. liepos 11 d. nutarimai). Taigi valstybei tenka pareiga nustatyti įvairių sričių (krypčių) specialistų poreikį atsižvelgiant ne tik į dabartinį tokių specialistų poreikį, bet ir į jų poreikį ateityje, skirti tokiems specialistams parengti būtinas lėšas. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad iš anksto paskelbti valstybės įsipareigojimai finansuoti tam tikro kiekio specialistų

rengimą atitinka visuomenės ir valstybės poreikį turėti aukštąjį išsilavinimą įgijusių tam tikrų sričių (krypčių) specialistų, taip pat visuomenės ir valstybės galimybes finansuoti jų parengimą.

20. Aukštosioms mokykloms skiriamos valstybės biudžeto lėšos apima ir lėšas valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokančių piliečių studijoms finansuoti. Tačiau pažymėtina, kad, kaip konstatuota šiame Konstitucinio Teismo nutarime, Konstitucija valstybės biudžeto lėšomis apmokamą aukštąjį mokslą laiduoja ne visiems valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, kad ir kokiomis sąlygomis jie buvo priimti studijuoti (t. y. ir tiems gerai besimokantiems piliečiams, vykstant studentų priėmimui į atitinkamą valstybinę aukštąją mokyklą nepatekusiems į vietas, kurių iš anksto paskelbtas skaičius atitinka nustatytą valstybės įsipareigojimą finansuoti tam tikro kiekio specialistų rengimą, ir priimtiems studijuoti toje valstybinėje aukštojoje mokykloje savo lėšomis), o tik tiems, kurie yra rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį. Būtent jų studijoms finansuoti reikalingos lėšos turi būti numatytos valstybės biudžete. Jeigu šių piliečių mokymasis nebeatitinka įstatymo nustatytų gero mokymosi kriterijų, valstybė neprivalo finansuoti jų studijų.

21. Valstybė, pagal Konstituciją turinti pareigą remti mokslą, užtikrinti aukštojo mokslo prieinamumą, laiduoti nemokamą mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, rengiamiems tenkinant nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, gali pasirinkti ir įstatymuose įtvirtinti įvairius aukštojo mokslo finansavimo modelius. Tai darydamas įstatymų leidėjas yra saistomas konstitucinių valstybės įsipareigojimų, taip pat valstybės finansinių galimybių, kurios, kaip minėta, nėra beribės. Įstatymu negali būti nustatytas toks aukštojo mokslo finansavimo modelis, kuris nebūtų pagrįstas subalansuotu visuomenės ir valstybės poreikių bei valstybės finansinių galimybių įvertinimu ir kurio valstybė akivaizdžiai nebūtų pajėgi įgyvendinti; tokio modelio nustatymas prieštarautų *inter alia* konstituciniam socialinės darnos imperatyvui, neleistų valstybei vykdyti įvairių kitų savo priedermių.

Todėl nustatant aukštojo mokslo finansavimo modelį ir teisės aktais reguliuojant su tuo susijusius santykius būtina atsižvelgti į tai, kad valstybės nustatytus kokybės standartus atitinkantį aukštąjį išsilavinimą gali suteikti aukštosios mokyklos, turinčios aukštos kvalifikacijos dėstytojus, reikiamą mokymo bazę, būtiną infrastruktūrą ir pan. Minėta, kad pagal Konstituciją aukštųjų mokyklų teisės, kuriomis jos naudojasi, gali būti (paisant Konstitucijos) diferencijuojamos *inter alia* pagal tai, koks yra šių aukštųjų mokyklų statusas (ar jos yra universitetai, ar ne), kokio lygio aukštąjį išsilavinimą jos teikia jose besimokantiems asmenims, kokias studijų programas jos vykdo, koks yra jų mokslinis potencialas ir pan. Taigi atsižvelgiant į visa tai gali, o tam tikrais atžvilgiais ir turi, skirtis ir valstybinių aukštųjų mokyklų finansavimas iš valstybės biudžeto. Jokia Konstitucijos nuostata negali būti aiškinama kaip suponuojanti lygiavos laikymąsi šioje srityje.

22. Lėšų valstybinėms aukštosioms mokykloms biudžete planavimas neatsiejamas nuo

pagrįsto, teisingo studijų išlaidų apskaičiavimo, t. y. apskaičiavimo, kokios lėšos yra reikalingos kokybiškoms studijoms tose aukštosiose mokyklose organizuoti ir deramam mokslinės veiklos lygiui palaikyti. Studijų išlaidas, taip pat ir valstybinėse aukštosiose mokyklose, lemia labai įvairūs veiksniai; net tos pačios srities (krypties) ir tos pačios kokybės studijų išlaidos skirtingose aukštosiose mokyklose gali būti nevienodos. Neabejotina, kad valstybė, atsižvelgdama į aukštųjų mokyklų poziciją, turi įgaliojimus nustatyti, iš ko susideda studijų valstybinėse aukštosiose mokyklose išlaidos; valstybės teisės aktais gali ir turi būti nustatyti racionalūs, aiškūs, skaidrūs, pagrįsti kriterijai, kurie leistų valstybinėms aukštosioms mokykloms apskaičiuoti realias studijų jose išlaidas pagal studijų sritis (kryptis), pakopas, formas, idant šių studijų finansavimas iš valstybės biudžeto atitiktų savo paskirtį – leistų užtikrinti kokybišką įvairių sričių (krypčių) specialistų parengimą. Todėl studijų išlaidų apskaičiavimas negali būti aukštosioms mokykloms primetamas. Toks teisinis reguliavimas, kuris sudaro prielaidas ignoruoti racionaliais argumentais pagrįstą valstybinių aukštųjų mokyklų poziciją dėl realių studijų jose išlaidų, neabejotinai pažeistų Konstitucijos garantuojamą aukštųjų mokyklų autonomiją, kitas Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes, *inter alia* žmogaus teisę siekti kokybiško aukštojo išsilavinimo. Pateikdama aukštajai mokyklai užsakymą priimti studijuoti tam tikrą skaičių studentų, valstybė privalo garantuoti, kad valstybės biudžete bus numatytos ir valstybės lėšomis bus apmokėtos jų studijų išlaidos, – žinoma, jeigu jų mokymasis atitiks įstatymo nustatytus gero mokymosi kriterijus.

23. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pabrėžtina, kad apskaičiuotos realios studijų išlaidos yra svarbi gairė nustatant studijų kainą, kurią už studijas valstybinėse aukštosiose mokyklose turi mokėti asmenys, valstybinėse aukštosiose mokyklose rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, jeigu jų mokymasis neatitinka įstatymo nustatytų gero mokymosi kriterijų (nes, kaip minėta, nors jų studijoms finansuoti reikalingos lėšos turi būti numatytos valstybės biudžete, jeigu jų mokymasis nebeatitinka įstatymo nustatytų gero mokymosi kriterijų, valstybė neprivalės finansuoti jų studijų).

Minėtos studijų išlaidos taip pat yra tam tikra gairė nustatant studijų kainą, kurią turi mokėti asmenys, vykstant studentų priėmimui į atitinkamą valstybinę aukštąją mokyklą nepatekę į vietas, kurių iš anksto paskelbtas skaičius atitinka nustatytą valstybės įsipareigojimą finansuoti tam tikro kiekio specialistų rengimą, ir priimti studijuoti atitinkamoje valstybinėje aukštojoje mokykloje savo lėšomis. Nėra jokių teisinių argumentų, kurie leistų teigti, esą kainą, kurią už studijas turi mokėti tokie studentai, visais atvejais turi nesiskirti nuo tos kainos, kurią už studijas turi mokėti asmenys, valstybinėse aukštosiose mokyklose rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, jeigu jų mokymasis neatitinka įstatymo nustatytų gero mokymosi kriterijų. Minėta, kad tokių studentų mokymas priklauso nuo aukštosios mokyklos galimybių teikti kokybišką aukštąjį išsilavinimą nesudarant prielaidų prastinti studijų valstybinėse aukštosiose

mokyklose kokybę, *inter alia* mažiau dėmesio skiriant asmenims, siekiantiems aukštojo mokslo valstybės lėšomis; taigi dėl atitinkamų galimybių sudarymo gali atsirasti ir papildomų išlaidų, o jeigu valstybė užsako priimti studijuoti mažiau studentų, negu aukštosios mokyklos gali parengti, studijoms gali tekti ir mažiau išlaidų. Vadinasi, aptariamoms studijų kainoms nebūtinai turi būti vienodos.

24. Pabrėžtina, kad įgaliojimus nustatyti minėtas studijų kainas turi valstybinės aukštosios mokyklos. Taip pat pabrėžtina, kad šios kainos turi būti racionaliai pagrįstos, jos negali sudaryti prielaidų pažeisti konstitucinį aukštojo mokslo prieinamumo pagal sugebėjimus principą, Konstitucijoje įtvirtintus socialinės darnos, teisingumo imperatyvus, didinti socialinę atskirtį. Konstitucijos požiūriu būtų nepateisinama nustatyti tokias studijų kainas, kad būtų sudarytos prielaidos studijuojančiųjų lėšomis apmokėti ir tokias išlaidas, kurios nėra būtinos tam, kad atitinkami už studijas mokantys asmenys įgytų kokybišką aukštąjį išsilavinimą, t. y. nėra reikalingos kokybiškoms studijoms tose aukštosiose mokyklose organizuoti ir deramam mokslinės veiklos lygiui palaikyti.

III

Dėl Aukštojo mokslo įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 4 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) atitikties Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, 46 straipsnio 5 daliai.

1. Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija), reglamentuojančio priėmimą į valstybines aukštąsias mokyklas, 4 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) nustatyta: „Bendrą maksimaliai leistiną priimamų į aukštąsias mokyklas studentų skaičių pagal studijų pakopas, formas ir finansavimo pobūdį kasmet ne vėliau kaip iki kovo 1 d. tvirtina Vyriausybė, atsižvelgdama į specialistų poreikį, konkrečios aukštosios mokyklos specialistų parengimo kokybę, taip pat aukštosioms mokykloms skirtas valstybės biudžeto lėšas.“

2. Pareiškėjo – Seimo narių grupės nuomone, Vyriausybės teisė nustatyti bendrą maksimaliai leistiną priimamų visą studijų kainą mokančių studentų skaičių be jokio pagrįsto visuomenės intereso riboja valstybinių aukštųjų mokyklų veiklą ir pažeidžia jų autonomijos teisę, taip pat nepagrįstai riboja vartotojų interesą savo lėšomis įgyti aukštąjį išsilavinimą.

3. Pagal pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymą sprendžiant, ar Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 4 dalis (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, konstatuotina, kad ginčijama nuostata įtvirtina Vyriausybės įgaliojimus nustatyti maksimalų studentų, priimamų į kiekvienos programos kiekvienos pakopos (taip pat ir vienpakopių) visų formų studijas, skaičių; tai darydama Vyriausybė turi atsižvelgti į „specialistų poreikį, konkrečios aukštosios mokyklos specialistų parengimo kokybę, taip pat aukštosioms mokykloms skirtas valstybės biudžeto lėšas“.

Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 4 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) minimas „maksimaliai leistinas priimamų į aukštąsias mokyklas studentų skaičius“ apima ir tuos studentus, kurių mokymąsi finansuoti įsipareigoja valstybė (jeigu jie gerai mokysis), ir tuos studentus, kurie aukštojo mokslo valstybinėje aukštojoje mokykloje siekia ne valstybės, bet savo lėšomis. Taigi Vyriausybė yra įgaliota nustatyti (valstybinėms aukštosioms mokykloms nurodyti) ne tik tai, kiek studentų į valstybines aukštąsias mokyklas turi būti priimama (pagal studijų sritis (kryptis), pakopas, formas) tenkinant nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, t. y. pateikti atitinkamą valstybės užsakymą (kuris turi būti garantuotas valstybės biudžete numatant lėšas jų studijų išlaidoms apmokėti, jeigu tų asmenų mokymasis atitiks įstatymo nustatytus gero mokymosi kriterijus), bet ir savo nuožiūra (nepaisant realių aukštųjų mokyklų galimybių tokius pačius valstybės nustatytus kokybės standartus atitinkantį aukštąjį išsilavinimą suteikti ne tik tiems asmenims, kurių studijas valstybė pati finansuoja, bet ir tiems, kurie aukštojo mokslo valstybinėje aukštojoje mokykloje siekia ne valstybės lėšomis) nustatyti, kiek į valstybines aukštąsias mokyklas turi būti priimama (pagal studijų sritis (kryptis), pakopas, formas) tokių studentų, kurie siekia atitinkamoje valstybinėje aukštojoje mokykloje studijuoti savo lėšomis.

4. Konstatuota, kad jeigu valstybinė aukštoji mokykla turi galimybių tokius pačius valstybės nustatytus kokybės standartus atitinkantį aukštąjį išsilavinimą suteikti ne tik tiems asmenims, kurių studijas valstybė pati finansuoja, bet ir tiems, kurie aukštojo mokslo valstybinėje aukštojoje mokykloje siekia ne valstybės lėšomis, negali būti nustatyta tokio teisinio reguliavimo, kuriuo valstybinei aukštajai mokyklai būtų kliudoma ar apskritai draudžiama priimti tokius asmenis mokytis šioje aukštojoje mokykloje.

5. Taigi Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 4 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) įtvirtinti Vyriausybės įgaliojimai nustatyti maksimalų skaičių studentų, priimamų į kiekvienos programos kiekvienos pakopos (taip pat ar vienpakopių) visų formų studijas, sudaro prielaidas nepagrįstai riboti Konstitucijoje įtvirtintą aukštojo mokslo prieinamumą pagal sugebėjimus, taip pat riboja Konstitucijos garantuojamą aukštųjų mokyklų autonomiją.

6. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 4 dalis (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai (nuostatai, kad aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus).

7. Padaręs šią išvadą, Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje toliau netirs, ar Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 4 dalis (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 5 daliai.

IV

Dėl Aukštojo mokslo įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 5 dalies

(2005 m. birželio 30 d. redakcija), 61 straipsnio 1 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) atitikties Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, 46 straipsnio 5 daliai.

1. Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija), kaip minėta, reglamentuojančio priėmimą į valstybines aukštąsias mokyklas, 5 dalyje (2005 m. birželio 30 d. redakcija) nustatyta: „Asmenys, sutinkantys mokėti visą studijų kainą, konkurso būdu gali būti priimami į vakarinės ir neakivaizdinės formų visų pakopų studijas, taip pat iki 2005–2006 studijų metų – į antrosios pakopos dieninės formos studijas.“

2. Įstatymo 61 straipsnio, reglamentuojančio mokamas studijas valstybinėse aukštosiose mokyklose, 1 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) nustatyta:

„Už studijas valstybinėje aukštojoje mokykloje visą studijų kainą moka:

1) asmenys, studijuojantys pagal tos pačios arba žemesnės pakopos, kurią jie yra baigę valstybinėje aukštojoje mokykloje, studijų programą, jeigu ne daugiau kaip už pusę baigtos studijų programos kreditų mokėjo visą studijų kainą, išskyrus Vyriausybės nustatytus atvejus;

2) asmenys, vienu metu studijuojantys pagal dvi ar daugiau tos pačios pakopos studijų programas, jeigu jų studijos pagal bent vieną iš šių studijų programų yra visiškai arba iš dalies apmokamos valstybės biudžeto lėšomis (jie moka už antrąją ir kitas studijų programas);

3) užsieniečiai, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys ar kiti teisės aktai nenustato kitaip;

4) asmenys, priimti studijuoti šio įstatymo 47 straipsnio 5 dalyje nustatyta tvarka.“

3. Pareiškėjo – Seimo narių grupės nuomone, tai, kad asmenys, sutinkantys mokėti visą kainą už savo studijas, negali būti priimami į valstybines aukštąsias mokyklas studijuoti savo lėšomis, neleidžia valstybinėms aukštosioms mokykloms, jeigu jos turi tokias galimybes, priimti studijuoti asmenų, kurie siekia įgyti aukštąjį išsilavinimą ne valstybės lėšomis; be to, skirtingos galimybės savo lėšomis įgyti aukštąjį išsilavinimą, atsižvelgiant į anksčiau įgytą ar tuo pat metu įgyjamą kitokį išsilavinimą, yra nustatytos nepagrįstai, pažeidžiant konstitucinį asmenų lygiateisiškumo principą.

4. Pagal pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymą sprendžiant, ar Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 5 dalis (2005 m. birželio 30 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, konstatuotina, jog tai, kad šioje dalyje yra nustatytas baigtinis studijų formų ir pakopų, pagal kurias studijuoti gali būti priimami asmenys, sutinkantys mokėti visą studijų kainą, sąrašas, neapimantis visų esamų studijų formų ir pakopų, reiškia, kad į šiame sąrašė nurodytų formų ir pakopų studijas asmenys, aukštojo mokslo valstybinėje aukštojoje mokykloje siekiantys ne valstybės lėšomis, negali būti priimami, net jeigu aukštoji mokykla turi galimybių jiems suteikti valstybės nustatytus kokybės standartus atitinkanti

aukštąjį išsilavinimą.

5. Taigi Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 5 dalyje (2005 m. birželio 30 d. redakcija) nustatyta teisiniu reguliavimu nepagrįstai ribojamas Konstitucijoje įtvirtintas aukštojo mokslo prieinamumas pagal sugebėjimus, taip pat ribojama Konstitucijoje garantuojama aukštųjų mokyklų autonomija.

6. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 5 dalis (2005 m. birželio 30 d. redakcija) ta apimtimi, kuria nenustatyta, kad asmenys, sutinkantys mokėti visą studijų kainą, gali būti priimami ir į šioje dalyje pateiktame sąraše nenurodytų formų ir pakopų studijas (jeigu aukštoji mokykla turi galimybių jiems suteikti valstybės nustatytus kokybės standartus atitinkantį aukštąjį išsilavinimą), prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai (nuostatai, kad aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus).

7. Padaręs šią išvadą, Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje toliau netirs, ar Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 4 dalis (2005 m. birželio 30 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 46 straipsnio 5 daliai.

8. Pagal pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymą sprendžiant, ar Įstatymo 61 straipsnio 1 dalis (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, 46 straipsnio 5 daliai, pažymėtina, kad Įstatymo 61 straipsnio 1 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) nustatyta, kokie asmenys valstybinėje aukštojoje mokykloje turi mokėti visą studijų kainą.

8.1. Šiame kontekste pažymėtina, kad Įstatymo 61 straipsnio 1 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) nuostatos, įtvirtinančios, kokie asmenys valstybinėje aukštojoje mokykloje turi mokėti visą studijų kainą, yra neatsiejamos nuo Įstatymo nuostatų, įtvirtinančių, kokių asmenų studijos yra finansuojamos valstybės, taigi ir nuo Įstatymo nuostatų, apibrėžiančių, kokie piliečiai valstybinėse aukštosiose mokyklose laikytini gerai besimokančiais.

8.1.1. Įstatymo 60 straipsnio 1 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) *inter alia* nustatyta, kad „gerai besimokančiais studentais laikomi 30 procentų kiekvienos studijų programos kiekvieno semestro studentų, išskyrus studentus, nurodytus šio įstatymo 61 straipsnyje, atrinktų kas semestrą pagal geriausių studijų rezultatus (pirmąjį studijų semestrą – pagal stojimo rezultatus)“.

Taigi yra *a priori* nustatyta gerai besimokančiųjų kvota.

8.1.2. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad įstatymo nustatyti kriterijai, kuriuos atitinkantys valstybės finansuojami asmenys laikomi gerai besimokančiais, negali būti formalūs, juolab neleistina iš anksto nustatyti kokį nors esą „gerai besimokančių piliečių“ skaičių – absoliutų ar santykinį dydį, t. y. kvotą, nes neįmanoma iš anksto tiksliai numatyti, kiek studentų iš tikrųjų mokysis gerai, o kiek – ne; tokių kvotų nustatymas visiškai iškreiptų konstitucinę gero

mokymosi sampratą.

8.1.3. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 60 straipsnio 1 dalis (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) ta apimtimi, kuria nustatyta procentais išreikšta gerai besimokančių studentų kvota, prieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai (nuostatai, kad gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas).

8.2. Ginčijamos Įstatymo 61 straipsnio 1 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) klauzulė „visa studijų kaina“ aiškintina atsižvelgiant į šiame Konstitucinio Teismo nutarime išdėstytas oficialias konstitucines doktrines nuostatas, *inter alia* į tai, kad, kaip minėta: studijų kaina, kurią turi mokėti asmenys, vykstant studentų priėmimui į atitinkamą valstybinę aukštąją mokyklą nepatekę į vietas, kurių iš anksto paskelbtas skaičius atitinka nustatytą valstybės įsipareigojimą finansuoti tam tikro kiekio specialistų rengimą, ir priimti studijuoti atitinkamoje valstybinėje aukštojoje mokykloje savo lėšomis, gali skirtis nuo tos kainos, kurią už studijas turi mokėti asmenys, valstybinėse aukštosiose mokyklose rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, jeigu jų mokymasis neatitinka įstatymo nustatytų gero mokymosi kriterijų; minėtos valstybinių aukštųjų mokyklų nustatomos studijų kainos turi būti racionaliai pagrįstos, jos negali sudaryti prielaidų pažeisti konstitucinį aukštojo mokslo prieinamumo pagal sugebėjimus principą, Konstitucijoje įtvirtintus socialinės darnos, teisingumo imperatyvus, didinti socialinę atskirtį; neturi būti sudarytos prielaidos studijuojančiųjų lėšomis apmokėti ir tokias išlaidas, kurios nėra būtinos tam, kad atitinkami už studijas mokantys asmenys įgytų kokybišką aukštąjį išsilavinimą.

8.3. Ginčijamos Įstatymo 61 straipsnio 1 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) 1 punkto klauzulė „išskyrus Vyriausybės nustatytus atvejus“ negali būti interpretuojama kaip suteikianti Vyriausybei teisę nustatyti ir tokius iš Įstatymo nekylančius atvejus, kai asmenys, studijuojantys pagal tos pačios arba žemesnės pakopos, kurios programą jie yra išėję valstybinėje aukštojoje mokykloje, studijų programą, jeigu ne daugiau kaip už pusę baigtos studijų programos kreditų mokėjo visą studijų kainą, nemoka visos studijų kainos; šios dalies 3 punkto klauzulė „ar kiti teisės aktai“ neaiškintina kaip apimanti tokius poįstatyminius teisės aktus, kuriuose nustatytas teisinis reguliavimas nėra grindžiamas Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis ir (arba) įstatymais.

8.4. Taip pat konstatuotina, jog racionalu ir pagrįsta yra tai, kad pagal Įstatymo 61 straipsnio 1 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) 2 punktą už studijas valstybinėje aukštojoje mokykloje visą studijų kainą moka asmenys, vienu metu studijuojantys pagal dvi ar daugiau tos pačios pakopos studijų programas, jeigu jų studijos pagal bent vieną iš šių studijų programų yra visiškai arba iš dalies apmokamos valstybės biudžeto lėšomis, atsižvelgiant į tai, kad, kaip minėta, valstybės galimybės finansuoti aukštąjį mokslą nėra beribės.

8.5. Įstatymo 61 straipsnio 1 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) 4 punkte daroma

nuoroda į šio įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 5 dalį (2005 m. birželio 30 d. redakcija), kuri ta apimtimi, kuria nenustatyta, kad asmenys, sutinkantys mokėti visą studijų kainą, gali būti priimami ir į šioje dalyje pateiktame sąraše nenurodytų formų ir pakopų studijas (jeigu aukštoji mokykla turi galimybių jiems suteikti valstybės nustatytus kokybės standartus atitinkantį aukštąjį išsilavinimą), šiame Konstitucinio Teismo nutarime pripažinta prieštaraujanti Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai (nuostatai, kad aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus).

Konstitucinis Teismas savo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendime ir 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime yra konstatavęs, kad yra įmanomos ir tokios teisinės situacijos, kai nuostatų, prieštaraujančių aukštesnės galios teisės aktų nuostatomis, *inter alia* Konstitucijai, pašalinimas Konstitucinio Teismo nutarimu iš teisės sistemos teisės taikymo atžvilgiu iš esmės prilygsta visuminio teisinio reguliavimo pakeitimui – kitokio nei iki tol visuminio teisinio reguliavimo, kuris neturi spragų, nustatymui.

Konstatuotina, kad pripažinus Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 5 dalį (2005 m. birželio 30 d. redakcija) prieštaraujanti (nurodyta apimtimi) Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai (nuostatai, kad aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus), nebėra teisinio pagrindo teigti, kad Įstatymo 61 straipsnio 1 dalies (2003 m. balandžio 23 d. redakcija) 4 punkte nustatytu teisiniu reguliavimu yra nepagrįstai ribojama Konstitucijoje įtvirtintas aukštojo mokslo prieinamumas pagal sugebėjimus, Konstitucijoje garantuojama aukštųjų mokyklų autonomija.

8.6. Kartu konstatuotina, kad Konstitucijoje įtvirtinto aukštojo mokslo prieinamumo pagal sugebėjimus reikalavimo, Konstitucijoje garantuojamos aukštųjų mokyklų autonomijos teisės nepažeidžia ir visas Įstatymo 61 straipsnio 1 dalyje (2003 m. balandžio 23 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas.

9. Tai konstatavus, konstatuotina ir tai, kad Įstatymo 61 straipsnio 1 dalyje (2003 m. balandžio 23 d. redakcija) nustatytu teisiniu reguliavimu nėra sudaroma prielaidų pažeisti valstybinėse aukštosiose mokyklose studijuojančių asmenų, kaip aukštojo mokslo paslaugų vartotojų, interesus, konstitucinį asmenų lygiateisiškumo principą.

10. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 61 straipsnio 1 dalis (2003 m. balandžio 23 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai (nuostatai, kad aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus), 46 straipsnio 5 daliai.

V

Dėl Aukštojo mokslo įstatymo, *inter alia* jo 57 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija), ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nėra nustatyti valstybės biudžeto lėšų

paskirstymo aukštosioms mokykloms principai, o juos nustatyti pavesta Vyriausybei, atitiktis Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, valdžių padalijimo principams.

1. Įstatymo 57 straipsnyje (2006 m. liepos 18 d. redakcija), reglamentuojančiame santykius, susijusius su Metodika, nustatyta:

„1. Valstybės biudžeto lėšų poreikis valstybinei aukštajai mokyklai nustatomas pagal Valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodiką. Šią metodiką tvirtina Vyriausybė, išklausiusi Lietuvos mokslo tarybos, Lietuvos universitetų rektorių konferencijos (konferencijų), Lietuvos kolegijų direktorių konferencijos (konferencijų) bei Lietuvos studentų atstovybių sąjungos (sąjungų) siūlymus.

2. Metodikoje privalo būti numatytos tokios lėšos:

- 1) studijoms;
- 2) moksliniams tyrimams ir meninei kūrybai plėtoti;
- 3) administravimui ir ūkiui;
- 4) objektų, įrašytų į Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą ir Lietuvos kultūros vertybių sąrašus, priežiūrai.

3. Lėšos studijoms skiriamos remiantis pagal metodiką nustatomomis studijų išlaidomis (pagal studijų kryptį, pakopą ir formą).“

2. Pareiškėjo – Seimo narių grupės teigimu, Įstatyme (*inter alia* jo 57 straipsnyje (2006 m. liepos 18 d. redakcija)) nėra nustatyti valstybės biudžeto lėšų paskirstymo aukštosioms mokykloms principai, o juos nustatyti pavesta Vyriausybei; pareiškėjo nuomone, įtvirtinus Vyriausybės teisę tvirtinti Metodiką bei paminėjus kelias jos sudedamąsias dalis, liko neapibrėžtos principinės taisyklės, kuriomis remiantis lėšos paskirstomos valstybinėms aukštosioms mokykloms, o principus, kuriais vadovaujantis lėšos paskirstomos joms, beveik visiškai laisvai nustato Vyriausybė; aukštųjų mokyklų valstybinio finansavimo taisyklės nustatant ne įstatymais yra paliekama per daug neapibrėžtumo, didinančio aukštųjų mokyklų priklausomumą nuo valdžios institucijų ir konjunktūrinių sprendimų.

3. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad valstybė, atsižvelgdama į aukštųjų mokyklų poziciją, turi įgaliojimus nustatyti, iš ko susideda studijų valstybinėse aukštosiose mokyklose išlaidos; valstybės teisės aktais gali ir turi būti nustatyti racionalūs, aiškūs, skaidrūs, pagrįsti kriterijai, kurie leistų valstybinėms aukštosioms mokykloms apskaičiuoti jose realias vykdomų studijų išlaidas pagal studijų sritis (kryptis), pakopas, formas, idant šių studijų finansavimas iš valstybės biudžeto atitiktų savo paskirtį – leistų užtikrinti kokybišką įvairių sričių (krypčių) specialistų parengimą. Konstatuota ir tai, kad, pateikdama aukštajai mokyklai užsakymą priimti studijuoti tam tikrą skaičių studentų, valstybė privalo garantuoti, kad valstybės biudžete bus

numatytos ir valstybės lėšomis bus apmokėtos jų studijų išlaidos, – žinoma, jeigu jų mokymasis atitiks įstatymo nustatytus gero mokymosi kriterijus.

4. Minėta, kad pagal Konstituciją įgaliojimus rengti valstybės biudžeto projektą turi Vyriausybė. Įstatymo 57 straipsnyje (2006 m. liepos 18 d. redakcija) nurodyta Metodika turi reguliuoti santykius, susijusius būtent su šia biudžeto proceso stadija. Akivaizdu, kad Seimas, įstatymu tvirtindamas valstybės biudžetą, gali pakeisti Vyriausybės pasiūlytus valstybės biudžeto straipsnius, taip pat ir tuos, kuriuose nustatyta, kiek lėšų skiriama valstybinėms aukštosioms mokykloms.

5. Kita vertus, ir Vyriausybė, rengdama valstybės biudžeto projektą, ir Seimas, įstatymu tvirtindamas valstybės biudžetą, turi paisyti Konstitucijos ir įstatymų, numatyti valstybės biudžete tokias išlaidas valstybinėms aukštosioms mokykloms, kurios užtikrintų, kad šios mokyklos tinkamai vykdytų savo funkciją – teiktų kokybišką aukštąjį išsilavinimą.

6. Šiame kontekste pažymėtina, kad Įstatyme, *inter alia* jo 57 straipsnyje (2006 m. liepos 18 d. redakcija), taip pat 54 straipsnyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), 56 straipsnyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), 58 straipsnyje (2005 m. birželio 30 d. redakcija), yra įvairių nuostatų, į kurias privalu atsižvelgti rengiant valstybės biudžeto projektą ir numatant lėšas valstybinėms aukštosioms mokykloms. Tokių nuostatų yra ir kituose įstatymuose. Vyriausybė, vykdydama įstatymus, pagal savo kompetenciją konkretindama ir detalizuodama jų nuostatas, negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris konkuruotų su nustatytoju įstatymuose.

7. Pabrėžtina, kad pareiškėjo – Seimo narių grupės prašyme nėra nurodyta, kokie dar principai, pareiškėjo manymu, turėtų būti įtvirtinti Įstatyme, *inter alia* jo 57 straipsnyje (2006 m. liepos 18 d. redakcija), kad neliktų „neapibrėžtumo, didinančio aukštųjų mokyklų priklausomumą nuo valdžios institucijų ir konjunktūrinių sprendimų“. Konstitucinio Teismo posėdyje pareiškėjo – Seimo narių grupės atstovas to taip pat nenurodė.

8. Todėl nėra teisiųjų argumentų, kurie leistų teigti, kad Įstatymo 57 straipsnis (2006 m. liepos 18 d. redakcija) ta apimtimi, kuria nėra nustatyti pareiškėjo – Seimo narių grupės nurodyti valstybės biudžeto lėšų paskirstymo aukštosioms mokykloms principai, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, valdžių padalijimo principams.

9. Tai konstatavęs, Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje toliau netirs, ar Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, valdžių padalijimo principams neprieštarauja kitos Įstatymo nuostatos nurodyta apimtimi.

VI

Dėl Aukštojo mokslo įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 4 dalies (2005 m. birželio 30 d. redakcija) atitikties Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, 46 straipsnio 4, 5 dalims, taip pat dėl 58 straipsnio 3, 6 dalių

(2003 m. balandžio 22 d. redakcija) atitikties Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 46 straipsnio 4 daliai.

1. Įstatymo 58 straipsnyje (2005 m. birželio 30 d. redakcija), reglamentuojančiame studijų išlaidas ir kainą, *inter alia* nustatyta:

– 3 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) „Studijų kaina valstybinėje aukštojoje mokykloje nurodoma priėmimo į aukštąją mokyklą taisyklėse, suderintose šio įstatymo 47 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka;“

– 4 dalyje (2005 m. birželio 30 d. redakcija): „Lietuvos Respublikos ir kitų Europos Sąjungos šalių piliečiams šio straipsnio 3 dalyje nurodyta studijų kaina negali būti didesnė negu studijų išlaidos, nustatytos šio straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta tvarka;“

– 6 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija): „Studijų kaina nevalstybinėse aukštosiose mokyklose nustatoma susitarimu.“

Pacituotose nuostatose daromos nuorodos į Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 2 dalį (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 1, 2 dalis (2003 m. balandžio 22 d. redakcija). Minėta, jog Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 2 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) nustatyta, kad „priėmimo į aukštąją mokyklą taisykles nustato pati aukštoji mokykla, Vyriausybės nustatyta tvarka jas suderinusi su Ministerija“ (t. y. Švietimo ir mokslo ministerija), kad „priėmimo į pagrindines ir vientišąsias studijas sąlygos dėl konkursinių mokomųjų dalykų pagal studijų kryptis ir dėl konkursinio balo formavimo principų derinamos Vyriausybės nustatyta tvarka ir skelbiamos ne vėliau kaip prieš 2 metus iki priėmimo pradžios“ ir kad „stojantis asmuo turi teisę pateikti prašymą stoti į kelias aukštąsias mokyklas“; Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 1, 2 dalyse (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) nustatyta, kad „studijų valstybinėje aukštojoje mokykloje išlaidos (pagal studijų kryptį, pakopą ir formą) nustatomos vadovaujantis šio įstatymo 57 straipsnyje nurodyta metodika“ (1 dalis), taip pat kad „į studijų išlaidas įskaičiuojamos lėšos, būtinos studijoms organizuoti bei jų moksliniam lygiui palaikyti“ (2 dalis), ir tai yra „lėšos aukštųjų mokyklų dėstytojų, mokslo ir kitų su studijomis susijusių darbuotojų darbo užmokesčiui ir valstybiniam socialiniam draudimui“ (2 dalies 1 punktas), „lėšos aukštosios mokyklos išlaidoms, susijusioms su studijomis ir jų moksliniam lygiui palaikyti reikalingomis prekėmis bei paslaugomis“ (2 dalies 2 punktas), ir „lėšos studentų kultūros, sporto ir visuomeninei veiklai organizuoti“ (2 dalies 3 punktas).

2. Pareiškėjo – Seimo narių nuomone, tai, kad studijų kaina piliečiams negali būti didesnė nei studijų išlaidos, reiškia, kad valstybė, pažeisdama Konstitucijos garantuojamą aukštųjų mokyklų autonomijos teisę ir vartotojų interesus, ėmėsi reguliuoti ne tik gerai besimokančių studentų studijoms reikalingų lėšų skyrimą, bet ir savo lėšomis studijuojančių studentų studijų finansavimą,

taip sumažindama ar net panaikindama galimybes ir paskatas valstybinėms aukštosioms mokykloms teikti mokamas studijų paslaugas; be to, tai, kad valstybinėse aukštosiose mokyklose studijų kaina nustatoma pagal centralizuotas taisykles, o nevalstybinėse – laisvu susitarimu, apriboja valstybinių aukštųjų mokyklų galimybes lygiomis sąlygomis konkuruoti su nevalstybinėmis aukštosiomis mokyklomis dėl asmenų, pasirengusių už studijas mokėti visą kainą, pažeidžia konstitucinį visų asmenų lygybės principą.

3. Pažymėtina, kad nors pareiškėjas – Seimo narių grupė prašo ištirti ir Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 6 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) atitiktį Konstitucijai, iš jo prašymo argumentų matyti, kad būtent šioje dalyje įtvirtinta principinė nuostata, jog studijų kaina turi būti nustatoma susitarimu, kuri yra skirta nevalstybinėms aukštosioms mokykloms, jam nekelia abejonių; pareiškėjo argumentų esmė tokia, kad tokia pat principinė nuostata turi būti įtvirtinta ir valstybinių aukštųjų mokyklų atžvilgiu.

Atsižvelgdamas į tai Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje netirs Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 6 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) atitikties Konstitucijai.

4. Pagal pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymą sprendžiant, ar Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 3 dalis (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijai, konstatuotina, kad joje įtvirtintas teisinis reguliavimas reiškia *inter alia* tai, jog priėmimo į valstybines aukštąsias mokyklas taisyklėse turi būti nurodoma studijų kaina, kurią turės mokėti tie asmenys, kurių studijų toje valstybinėje aukštojoje mokykloje valstybė nefinansuos.

Tai, kad minėtose taisyklėse turi būti nurodoma studijų atitinkamoje valstybinėje aukštojoje mokykloje kaina, yra pagrįsta, savaime suprantama.

5. Kitaip vertintina šioje dalyje esanti nuoroda į Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 2 dalį (2003 m. balandžio 22 d. redakcija), pagal kurią priėmimo į aukštąją mokyklą taisyklės nustato pati aukštoji mokykla, Vyriausybės nustatyta tvarka jas suderinusi su Švietimo ir mokslo ministerija.

5.1. Šiame kontekste pažymėtina, kad pats priėmimo į atitinkamą valstybinę aukštąją mokyklą taisyklių suderinimas su Švietimo ir mokslo ministerija apskritai nėra nepagrįstas, nes tokiose taisyklėse neišvengiamai turi būti ir nuostatų, vienaip ar kitaip susijusių su valstybės įsipareigojimais (taip pat ir finansiniais, *inter alia* susijusiais su valstybės biudžeto formavimu) atitinkamai valstybinei aukštajai mokyklai bei joje studijuojantiems asmenims. Pažymėtina ir tai, kad pareiškėjas – Seimo narių grupė neginčija Įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 2 dalies (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) atitikties Konstitucijai, minėtoje dalyje nustatytas teisinis reguliavimas nėra tyrimo dalykas šioje konstitucinės justicijos byloje.

5.2. Sistemiškai vertinant Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 3 dalį

(2003 m. balandžio 22 d. redakcija) ir 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 2 dalį (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) konstatuotina, kad valstybinės aukštosios mokyklos yra įpareigosos su Švietimo ir mokslo ministerija derinti ir studijų tose aukštosiose mokyklose kainą, t. y. tai, kiek už studijas turės mokėti studentai, kurių studijų valstybė nefinansuoja. Taigi Švietimo ir mokslo ministerijai yra sudarytos prielaidos primesti aukštosioms mokykloms ir tokias atitinkamų studijų išlaidas, kurių nepadengtų asmenų, kurių studijų valstybė nefinansuoja ir kurie moka už studijas savo lėšomis, įmokos.

Tokiu teisiniu reguliavimu nepaisoma iš Konstitucijos kylančio imperatyvo, kad įgaliojimus nustatyti realią ir racionalią studijų kainą – ir tą, kurią turi mokėti asmenys, vykstant studentų priėmimui į atitinkamą valstybinę aukštąją mokyklą nepatekę į vietas, kurių iš anksto paskelbtas skaičius atitinka nustatytą valstybės įsipareigojimą finansuoti tam tikro kiekio specialistų rengimą, ir priimti studijuoti atitinkamoje valstybinėje aukštojoje mokykloje savo lėšomis, ir tą, kurią turi mokėti asmenys, valstybinėse aukštosiose mokyklose rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, jeigu jų mokymasis neatitinka įstatymo nustatytų gero mokymosi kriterijų, – turi pačios valstybinės aukštosios mokyklos, kurioms Konstitucija garantuoja autonomiją.

5.3. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 3 dalis (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) ta apimtimi, kuria yra įtvirtinta valstybinių aukštųjų mokyklų pareiga su Švietimo ir mokslo ministerija derinti ir studijų tose aukštosiose mokyklose kainą, t. y. tai, kiek už studijas turės mokėti studentai, kurių studijų valstybė nefinansuoja, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai.

6. Tai konstatavęs, Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje toliau netirs, ar Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 3 dalis (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 46 straipsnio 4 daliai.

7. Pagal pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymą sprendžiant, ar Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 4 dalis (2005 m. birželio 30 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 43 straipsnio 3 daliai, pažymėtina, jog joje įtvirtintas teisinis reguliavimas reiškia *inter alia* tai, kad studijų kaina, kurią turi mokėti atitinkami valstybinėse aukštosiose mokyklose studijuojantys asmenys, kurių studijų valstybė nefinansuoja, negali būti didesnė negu studijų valstybinėje aukštojoje mokykloje išlaidos (pagal studijų kryptį, pakopą ir formą), nustatomos vadovaujantis Vyriausybės patvirtinta Metodika, kurioje į studijų išlaidas įskaičiuojamos lėšos, būtinos studijoms organizuoti bei jų moksliniam lygiui palaikyti, lėšos aukštųjų mokyklų dėstytojų, mokslo ir kitų su studijomis susijusių darbuotojų darbo užmokesčiui ir valstybiniam socialiniam draudimui, lėšos aukštosios mokyklos išlaidoms, susijusioms su studijomis ir jų moksliniam lygiui palaikyti reikalingomis prekėmis bei paslaugomis, taip pat lėšos studentų kultūros, sporto ir

visuomeninei veiklai organizuoti.

7.1. Tokiu teisiniu reguliavimu, kaip ir teisiniu reguliavimu, nustatytu Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 3 dalyje (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) (atitinkama apimtimi), taip pat nepaisoma iš Konstitucijos kylančio imperatyvo, kad įgaliojimus nustatyti realią ir racionalią studijų kainą – ir tą, kurią turi mokėti asmenys, vykstant studentų priėmimui į atitinkamą valstybinę aukštąją mokyklą nepatekę į vietas, kurių iš anksto paskelbtas skaičius atitinka nustatytą valstybės įsipareigojimą finansuoti tam tikro kiekio specialistų rengimą, ir priimti studijuoti atitinkamoje valstybinėje aukštojoje mokykloje savo lėšomis, ir tą, kurią turi mokėti asmenys, valstybinėse aukštosiose mokyklose rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, jeigu jų mokymasis neatitinka įstatymo nustatytų gero mokymosi kriterijų, – turi pačios valstybinės aukštosios mokyklos, kurioms Konstitucija garantuoja autonomiją.

7.2. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 4 dalis (2005 m. birželio 30 d. redakcija) prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai.

8. Tai konstatavęs, Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje toliau netirs, ar Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 4 dalis (2005 m. birželio 30 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, 46 straipsnio 4, 5 dalims.

VII

Dėl Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimu Nr. 1272 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos patvirtinimo“ (2006 m. spalio 5 d. redakcija) patvirtintos Valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija) 3, 14 punktų atitikties Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai.

1. Metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija) 3 punkte nustatyta:

„3. Lėšos studijoms apskaičiuojamos atsižvelgiant į:

3.1. studijų programų tipą;

3.2. studijų sritį, kryptį arba jų grupę <...>;

3.3. studijų formą.“

2. Metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija) 14 punkte nustatyta: „Lėšos studijoms tarp mokslo ir studijų institucijų (atskirai tarp kolegijų ir tarp kitų mokslo ir studijų institucijų) paskirstomos proporcingai pagal Metodiką apskaičiuotam kiekvienos mokslo ir studijų institucijos studijų lėšų poreikiui.“

3. Pareiškėjo – Respublikos Prezidento nuomone, Metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija) 14 punkte nėra įtvirtintas reikalavimas valstybės biudžete aukštosioms mokykloms numatyti būtent

tiek lėšų, kiek reikia Vyriausybės nustatyto skaičiaus priimamų visiškai ir iš dalies valstybės biudžeto lėšomis finansuojamų studentų studijoms apmokėti, užtat yra įtvirtintas principas, kad valstybės biudžeto lėšos tarp aukštųjų mokyklų paskirstomos proporcingai pagal Metodiką apskaičiuotam lėšų poreikiui, dėl to studijų institucijoms iš valstybės biudžeto gali būti skiriama mažiau lėšų, negu būtina Vyriausybės nustatyto skaičiaus priimamų visiškai ir iš dalies valstybės biudžeto lėšomis finansuojamų studentų studijoms apmokėti; Metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija) 3 punkte nustatytų studijoms skiriamų lėšų apskaičiavimo kriterijų nepakanka tam, kad apskaičiuojant atskiroms studijų institucijoms skiriamas lėšas būtų galima atsižvelgti į tai, kaip atitinkamose studijų institucijose yra užtikrinamas nustatytų mokymo standartų laikymasis, ir į tai, kiek mokymo ir dėstymo jose turinys ir lygis atitinka valstybės pripažįstamą kvalifikaciją, o nustatyti kriterijai neleidžia studijų institucijų vykdomoms programoms finansuoti reikalingų lėšų dydžio diferencijuoti pagal studijų kokybės lygį.

4. Metodikoje (2006 m. spalio 5 d. redakcija) yra nustatytos valstybės biudžeto lėšų poreikio apskaičiavimo ir paskirstymo valstybinėms aukštosioms mokykloms taisyklės.

5. Pažymėtina, kad pareiškėjo – Respublikos Prezidento ginčijami Metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija) 3, 14 punktai yra susiję su kitais jos punktais; antai 3 punktas, kuriame nustatyti studijoms skiriamų lėšų apskaičiavimo kriterijai, yra susijęs su 4 punktu, kuriame nustatytos studijų išlaidų sudedamosios dalys, o 14 punktas, kuriame nustatyta proporcingo lėšų paskirstymo aukštosioms mokykloms taisyklė, – su 13 punktu, kuriame įtvirtinta aukštosioms mokykloms paskirstomos lėšų studijoms sumos nustatymo tvarka. Taigi pareiškėjo ginčijamuose Metodikos 3, 14 punktuose nustatytas teisinis reguliavimas vertintinas sistemiškai, viso Metodikoje (2006 m. spalio 5 d. redakcija) nustatyto teisinio reguliavimo kontekste.

6. Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimo Nr. 1272 preambulėje nurodyta, kad Metodika patvirtinta vadovaujantis *inter alia* Įstatymo 57, 58 straipsniais. Taigi Metodika turi įgyvendinti Įstatymo, kuriuo ji grindžiama, nuostatas.

7. Vienas iš Įstatymo straipsnių, kuriuo vadovaujantis patvirtinta Metodika, šiame Konstitucinio Teismo nutarime pripažintas prieštaraujančiu – atitinkama apimtimi – Konstitucijai, būtent: Įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 3 dalis (2003 m. balandžio 22 d. redakcija) ta apimtimi, kuria įtvirtinta valstybinių aukštųjų mokyklų pareiga su Švietimo ir mokslo ministerija derinti ir studijų tose aukštosiose mokyklose kainą, t. y. tai, kiek už studijas turės mokėti studentai, kurių studijų valstybė nefinansuoja, ir šio straipsnio 4 dalis (2005 m. birželio 30 d. redakcija) pripažintos prieštaraujančiomis Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai. Prieštaraujančiomis Konstitucijai šiame Konstitucinio Teismo nutarime pripažintos ir kai kurios kitos Įstatymo nuostatos. Dėl to Įstatymo nustatytas teisinis reguliavimas turės būti koreguojamas.

Atitinkamai turės būti koreguojamas ir Metodikoje (2006 m. spalio 5 d. redakcija), kuri

priimta vadovaujantis *inter alia* Įstatymo 58 straipsniu, nustatytas visuminis teisinis reguliavimas.

8. Tokiomis aplinkybėmis Metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija) 3, 14 punktai įgyja kitokį turinį, todėl jų konstitucingumo tyrimas netenka prasmės. Konstatuotina, kad šioje bylos dalyje nebeliko tyrimo dalyko.

9. Tai, kad pareiškėjo prašyme nėra tyrimo dalyko, reiškia, kad prašymas yra nežinybingas Konstituciniam Teismui (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 6 d., 2003 m. gegužės 13 d. sprendimai, 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas, 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimas).

Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta, kad Konstitucinis Teismas savo sprendimu atsisako nagrinėti prašymą ištirti teisės akto atitiktį Konstitucijai, jeigu prašymo nagrinėjimas yra nežinybingas Konstituciniam Teismui.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra ir *expressis verbis* konstatuota, jog tai, kad byloje dėl pareiškėjo prašymo nėra tyrimo dalyko, yra pagrindas bylą nutraukti (Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 25 d. nutarimas, 2003 m. gegužės 6 d. sprendimas, 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimas).

10. Konstitucinio Teismo įstatymo 80 straipsnio, reglamentuojančio Konstitucinio Teismo atsisakymą nagrinėti paklausimą, 2 dalyje nustatyta, kad jeigu paklausimo nagrinėjimo metu nebelieka nagrinėjimo dalyko, Konstitucinis Teismas šiuo pagrindu nutraukia pradėtą teiseną.

Ši Konstitucinio Teismo įstatymo nuostata *mutatis mutandis* taikytina ir prašymų ištirti teisės akto atitiktį Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) nagrinėjimui bei atitinkamų sprendimų priėmimui (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d., 2007 m. rugsėjo 6 d. nutarimai, 2007 m. lapkričio 13 d. sprendimas, 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimas).

Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 3 dalį, jeigu atsisakymo nagrinėti prašymą pagrindai buvo nustatyti pradėjus nagrinėti bylą Konstitucinio Teismo posėdyje, priimamas sprendimas nutraukti bylą.

11. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus šios konstitucinės justicijos bylos dalis dėl pareiškėjo – Respublikos Prezidento prašymo ištirti Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimu Nr. 1272 (2006 m. spalio 5 d. redakcija) patvirtintos Metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija) 3, 14 punktų atitiktį Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai nutrauktina.

VIII

Pagal Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalį Lietuvos Respublikos įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai.

Oficialiai paskelbus šį Konstitucinio Teismo nutarimą, nuo jo oficialaus paskelbimo dienos

Aukštojo mokslo įstatymo straipsniai (jų dalys), kurie šiuo Konstitucinio Teismo nutarimu yra pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, negalės būti taikomi.

Vadinasi, tam tikri santykiai, susiję *inter alia* su aukštojo mokslo prieinamumu pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus, nemokamo aukštojo mokslo laidavimu valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, po oficialaus Konstitucinio Teismo nutarimo paskelbimo liks nereguluoti.

Minėti santykiai yra susiję su žmogaus konstitucine teise siekti aukštojo mokslo, t. y. tiek šiuo metu valstybinėse aukštosiose mokyklose studijuojančių asmenų, tiek asmenų, kurie bus priimti studijuoti aukštosiose mokyklose, teisėmis. Todėl įstatymų leidėjui kyla pareiga nedelsiant užpildyti susidariusį teisinio reguliavimo vakuumą, taip pat nedelsiant pataisyti Aukštojo mokslo įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, kad jis atitiktų šiame Konstitucinio Teismo nutarime pateiktą teisės siekti aukštojo mokslo konstitucinę sampratą.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56, 69 straipsniais, 80 straipsnio 2 dalimi, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 4 dalis (2003 m. balandžio 22 d. redakcija; Žin., 2003, Nr. 47-2058) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 47 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 5 dalis (2005 m. birželio 30 d. redakcija; Žin., 2005, Nr. 85-3136) ta apimtimi, kuria nenustatyta, kad asmenys, sutinkantys mokėti visą studijų kainą, gali būti priimami ir į šioje dalyje pateiktame sąraše nenurodytų formų ir pakopų studijas (jeigu aukštoji mokykla turi galimybių jiems suteikti valstybės nustatytus kokybės standartus atitinkantį aukštąjį išsilavinimą), prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai.

3. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 57 straipsnis (2006 m. liepos 18 d. redakcija; Žin., 2006, Nr. 87-3395) ta apimtimi, kuria nėra nustatyti pareiškėjo – Seimo narių grupės nurodyti valstybės biudžeto lėšų paskirstymo aukštosioms mokykloms principai, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

4. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 58 straipsnio (2005 m. birželio 30 d. redakcija) 3 dalis (2003 m. balandžio 22 d. redakcija; Žin., 2003, Nr. 47-2058) ta apimtimi, kuria yra įtvirtinta valstybinių aukštųjų mokyklų pareiga su Švietimo ir mokslo ministerija derinti ir studijų tose aukštosiose mokyklose kainą, t. y. tai, kiek už studijas turės mokėti studentai, kurių studijų valstybė nefinansuoja, 4 dalis (2005 m. birželio 30 d. redakcija; Žin., 2005,

Nr. 85-3136) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai.

5. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 60 straipsnio 1 dalis (2003 m. balandžio 22 d. redakcija; Žin., 2003, Nr. 47-2058) ta apimtimi, kuria nustatyta procentais išreikšta gerai besimokančių studentų kvota, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai.

6. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 61 straipsnio 1 dalis (2003 m. balandžio 23 d. redakcija; Žin., 2003, Nr. 47-2058) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

7. Nutraukti bylos dalį dėl pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Prezidento 2007 m. spalio 22 d. dekretu Nr. 1K-1138 „Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą“ išdėstyto prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimu Nr. 1272 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos patvirtinimo“ (2006 m. spalio 5 d. redakcija) patvirtintos Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos (2006 m. spalio 5 d. redakcija; Žin., 2006, Nr. 108-4114) 3, 14 punktai neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Armanas Abramavičius

Toma Birmontienė

Egidijus Kūris

Kęstutis Lapinskas

Zenonas Namavičius

Ramutė Ruškytė

Vytautas Sinkevičius

Stasys Stačiokas

Romualdas Kęstutis Urbaitis